

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

LETO IV. • ŠTEV. 1

SVOBODA

V • S • E • B • I • N • A

**Današnje stanje delav. gibanja
Leonhard Frank, Od treh mili-
jonov trije**

Jack London, Debsov sen

Mile Klopčič, Mladinska

Tone Maček, Francisco Ferrer

Nathan Gurdus, Iz Mandžurije

Tone Čufar, Brez rok

Bernard Shaw

Del. kulturno gibanje v Sloveniji

Marija Zupanc

Letošnje knjige Cankar. družbe

Knjige in knjižnice

Društveno življenje

Dramatika

Delavska pesem in glasba

Delavski sport

Po svetu

1. JANUAR 1932 •

IZHAJA MESEČNO V LJUBLJANI

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru kar najbolj ugodno.

Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

Januar 1932. ~ 1. štev.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din 12—
Naročnina za druge letno	36—
" " polletno	18—
" " četrtletno	10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

DANAŠNJE STANJE DELAVSKEGA GIBANJA

Delavsko gibanje vodi že dolgo časa boj, ki bi ga lahko primerjali napornemu, vztrajnemu, težavnemu boju za okope in kote v zadnji stopnji svetovne vojne. Zdi se, kakor da je delavsko gibanje izgubilo silo razmaha, ognjevitost, privlačno moč.

In vendar nas loči jedva dobrih deset let od časa viharjev, ko so propadale stare države in nastajale nove oblike v življenju narodov. Kako so bili oni dnevi polni plamteče vere in vdanosti svetlemu cilju! Človeštvo se je oddahnilo nad končanimi grozotami svetovne vojne in proletarijat je postal prva sila v mednarodnem življenju. Kdo bi tedaj mislil in pričakoval, da bodo ponovno vstale pošastne moči, ki so razvnele svetovno vojno?

Kapitalizem ni bil mrtev. Kapitalizem se je v srednji Evropi prav za prav osvobodil nadležnih spon fevdalnega režima Avstro-Ogrske in Viljemove Nemčije. Proletarijat je po vojni zadal smrtni sunek avstro-nemški reakciji, kapitalizem je pa novo stanje izkoristil zase. Kajti izpremenile so se samo politične oblike, gospodarstvo je pa ostalo kapitalistično.

Po raznih prehodnih bojih in krizah se je kapitalizem okrog 1924. l. zopet stabiliziral. Gospodarstvo Nemčije je zopet začelo procvitati, proletarijat je dosegel višje plače in ugodno socialno-politično zakonodajo. Ljudje so se začeli vživljati v »mir«; uspavali so se nekako v misli, da so tu zopet urejene razmere, ki ne presenečajo človeštva z vojnimi konflikti, padanjem denarne vrednosti. Ljudje so se pripravljali, da se na najboljši način udomačijo v tem racionaliziranem kapitalističnem svetu. Marsikak proletarec, ki je menil, da je bil v povojnih letih že v čakalnici nove družbe, je bil razočaran nad tem vstajenjem kapitalizma. V tem razočaranju je postal marsikdo pasiven.

Med tem so z vsakim dnem rasli gospodarski in politični uspehi kapitalizma. Produktijska kriza je bila premagana. Razmahnilo so se produktivne sile, ki so jih deset let ovirali razni boji, trenja in vrenja. Silni napredki v tehniki so preobrazili sliko moderne produkcije.

Utrujenost in apatijo širokih množic — plod povojnih razočaranj — je zamenjala nemirnost tehničarstva in mehaniziranega sveta kapitalistične produkcije. Zdelo se je, kakor da se življensko čuvstvo razočaranih množic umika optimizmu pionirjev nove tehnike in racionalizirane industrije. In kakor so ljudje pred desetimi leti zmotno mislili, da bo kapitalizem kar propadel brez aktivnega dela živih ljudi, tako so sedaj za-

čeli verovati, da niso kapitalističnemu razvoju napotj nobene meje. Izgubili so nado v takozvano odločilno krizo kapitalizma. Še celo komunistična internacionala je pod vodstvom Zinovjeva 1925. l. napravila neko teorijo o relativni stabilizaciji kapitalizma. Komunistična teoretika Buharin in Varga sta šla tako daleč, da sta govorila še 1928. l. — na predvečer nove velike krize — o absolutni stabilizaciji kapitalizma. Če je celo komunistična teorija delala take zaključke, kako je moralo biti z mišljenjem delovnih množic, ki jim je bila teorija o kapitalističnem preporoču opravičilo za to, kar je najbolj prevevalo njihovo hrepenenje: odpočiti se od desetletja krize in pretresov, priti do sape in se prilagoditi razmeram, ki jim ni videti konca.

Temu elementarnemu razpoloženju delavskih množic se je skoro brez trenj prilagodilo tudi gibanje proletarskih organizacij. Kar je bilo pred vojno, mnenje reformistične manjšine v uradnih organizacijah evropskega proletarijata, je sprejemala sedaj večina. Mislilo se je pač, da je najprej treba prebaviti vse, kar je prineslo razburkano desetletje, da je treba duhovno predelati socialne, politične in pravne preobrazbe, razumeti zmagoviti pohod tehnike in se vživeti v dane razmere. Oportunizem se je razmahnil. Ta ali oni se je povrnil v meščanski svet. Vsi oni, ki se samo lové za dobrine vsakdanjega materialnega življenja in ki se obračajo po vetru, so se zatekli v pribežališča in zavetja, odkoder so prišli v povojni prehodni dobi: Pisarji so pisali, dokazovali in tolažili sami sebe, da ne drži Marxova teorija, ki pravi, da je kapitalistično gospodarstvo зависno od svojih notranjih gibalnih zakonov, ki mečejo družbo iz vsake konjunktüre v še hujšo krizo.

(Dalje prihodnjič.)

P. S. Osnova tej razpravi, ki se bo nadaljevala v več številkah, sta knjigi: Dr. Arkadij Gurland, *Das Heute der proletarischen Aktion* in Dr. Siegfried Marck, *Reformismus und Radikalismus*, obe v založbi Laub, Berlin. —elj.

LEONHARD FRANK:

OD TREH MILIJONOV TRIJE

I.

Trije možje so šli iz mesta, pisar, krojač in tovarniški delavec: od treh milijonov brezposelnih trije.

Namena niso imeli nobenega — dela ni bilo nikjer, brezposelnih je bilo po vseh mestih in povsod. Šli so pač za nosom.

Pisarju je manjkalo dveh zob, krojač je malo krevljal in tovarniški delavec je imel eno oko iz stekla.

Od otroških let so se poznali med seboj, obiskovali so isto šolo, kot mladi fantje so zaslužili svoj kruh in še nekaj več, z istim infanterijskim polkom so šli v vojno in potem so v dolgi brezposelnosti drseli vedno globlje, dokler niso nekega dne imeli nič drugega kakor svoje prijateljstvo, preizkušeno in utrjeno v težki in najhujši stiski.

»Sedaj še gre. Še celó zelo lepo je, solnce sije. In ta duh? Ali ga čutita? Toda čez nekaj ur, tako proti poldnevju, ob času kosila — kaj tedaj? In kje bomo spali nocoj?«

»Če že sedaj hočeš začeti, je bolje, da greš kar takoj domov,« je dejal pisar. »Saj imamo še sedemdeset pfenigov. Dovolj jih je za danes.

Te moramo najprej zapraviti, Radikalno! Potem se bo šele začela prava stvar. Šele potem bomo videli, če visi za človeka naše vrste košara za kruh res tako nedosegljivo visoko, da je nobena lestev ne doseže... Jaz se na noben način ne vrnem, rajši poginem.«

Steklenooki je mislil na posebno molčanje svoje gospodinje, kadar mu je v zadnjem času prinesla jed, ki je ni mogel plačati. »Kdo ti pa pravi, da se zopet vrnem! To je popolnoma izključeno.«

»No, torej! Potem smo si edini. Vse je gladko. Svet je odprt pred nami, treba je samo, da gremo vanj... Ko ne bo več teh sedemdesetih pfenigov, prodamo pri prvem optiku tvoje stekleno oko. To nam bo zopet zadoščalo za en dan. Saj gledati tako ne moreš z njim. In samo radi lepote? Takega razkošja si mi ne moremo dovoliti.«

Da prikrije zadrego, je steklenooki pogledal pretirano pogumno predse in prišel hrabro korakati naprej.

»Hitro ne smeta hoditi, seveda,« je dejal krevljajoči krojač. »To je dogovorjeno. In časa je tudi dovolj.«

»In drugega nič! Samo časa!«

Počasi so hodili kakor pri prijetnem nedeljskem sprehodu pred mestom.

»Osebnost smo popolnoma svobodni, lahko počnemo in delamo, kar hočemo. To je tudi nekaj vredno. Tako neodvisni so samo veliki bogatini, ki lahko vse počnô in imajo, in ljudje, kakor smo mi, ki nimamo niti strehe nad glavo.«

Steklenooki je na pisarjevo namigavanje odgovoril: »Ti si res zelo pameten. Toda jasneje moraš govoriti, ker sicer ne razumemo tvojih modrosti. Samo potrudi se, pa bo šlo tudi brez zob.«

Krojač je malo hitreje zakrevljal: »Kaj res napravimo, če ne najdemo nobenega dela, saj na delo niti misliti ni, seveda.«

Po dolgem premišljevanju — sedaj se je trudil, da jasneje govori — je dejal pisar: »Stvar je taka: kdor se ne umori, mora jesti, kdor hoče jesti, mora delati in, kdor ne dobi nobenega dela, mora...«

»Se mora umoriti,« je dejal steklenooki enostavno in se zadovoljno smejal nad svojim domislekom.

»Ne, ta si mora prav tako kakor divjačina v gozdu vzeti hrano tam, kjer jo pač najde.«

»Torej misliš, da nam ni treba poslati nobene anonce v časopis in iskati lastnika, če najdemo nekje pri kilometrskem kamnu polno listnico.«

»Saj pravim — ti si najpametnejši med nami... Zares, prav rado-veden sem, ali je danes življenje popolnoma brez hib organizirano in racionalizirano...«

»Ne govori v tako visokem slogu!«

»... da moramo mi trije kar poginiti, ali če se v življenju še najdejo kaka skrivališča in možnosti.«

»Morda najdemo kmeta, ki si bo dal obleko napraviti pri meni.«

Pisar je obrnil glavo proti njemu in pogledal potem v nebo iz obupa nad tolikšno opostjost in neumnostjo. »Kmet že gotovo čaka nate... Moj dragi, če imaš še take iluzije!... Ne, vživeti se moramo baš v nasprotno, sploh ne smemo iskati nekaj, česar sedaj v Nemčiji sploh ni, vsaj za nadštiridesetletne moške ne. Če stoji na desni tovarniški dimnik, moramo kreniti na levo. Kajti pod vsakim tovarniškim dimnikom čakajo tisoči mlajših brezposelnih. Saj verujem v slučaje. Toda nikakor ne verujem v ta slučaj, da bi mi našli delo.«

»Kaj pa potem?«

»Če bi to vedel, bi že davno napravil. Morda pa veš ti, saj ti si naš modrijan.«

Krojač je izpustil svetovnoznano besedo. Toda pisar je odkimal.

»Morda se katera zaljubi vame in se vzameva,« je dejal steklenooki po dolgem premišljevanju.

»Vsekakor si lahko kljub svoji izredni lepoti prej najdeš ženo kakor delo.«

»Če ne govoriš jasneje, ne morem razumeti niti besedice.« Zopet je dvignil brado in hitreje stopil.

»Toda, kaj bi bilo s tem pridobljenega? Potem bi štirje tavalj skupaj. Ali pa morda misliš, da bi kaj imela ona, ki bi se vate zaljubila?«

»No, mogoče malo trgovino! Jaz bi pa vodil knjige.«

»Vodi jih! Toda vestno!« je jezno dejal pisar in umolknil.

Tudi druga dva sta molčala. Vseh se je lotila žalost. Koti ustnic so upadli in na čelih so se pojavile gube. Toda nihče ne bi mogel drugemu povedati te čudovite zmesi spominskih in čuvstvenih cunj.

Dospeli so v bližino majhnega mlina, ki ga je vrtel vol, ki je neprestano hodil v krogu. Steber s šopom mrve se je vrtel hkrati z mlinskim kamnom. Če jo je hotel vol ugrizniti, je moral hoditi za šopom mrve in s tem je vrtel mlinski kamen.

Dolgo in molče so gledali.

Pisar je čutil, na kaj sta tovariša mislila. »Izbijta si to iz glave! Tega ne bosta nikdar dosegla. Za nas mora veljati načelo: Tudi kdor ne dela, naj je. Vprašanje je samo, kdo nam da jesti. ... Jaz grem k temu-le kmetu in mu rečem, za poskušnjo: Lačni smo.«

»Zakaj samo za poskušnjo. Jaz sem v resnici lačen.«

Tedaj so začuli zlobno renčanje, hipoma je zbesnel kmetov pes na dvorišču. Vsi trije so se zgrozili, nehote so se stisnili drug k drugemu in hitro zapustili dvorišče.

Pot se je vzpenjala. Prišli so do roba jelkega gozda na griču. Solnce je bilo že visoko na nebu. Med valovito razprostrtimi, rumenimi in zelenimi polji in travniki se je iz svetlikajoče se doline bleščala reka, ki se je kot tanka nit izgubljala v daljavi. V gozdu se v tej opoldanski tišini ni zganila niti igla, še celo ptiči so spali in divjačina v brenčanju mirijad mušic. Globok mir je bil nad plodovito, bujno pokrajino.

Toda v svojih srcih niso zaupali temu miru, ki so ga varovali hudi psi in zakoni, za katerimi so stale strojne puške in kamenite kocke z zamreženimi okni.

Vendar je tiha čarobnost te pokrajine prevzela te tri može, ki so se več let dnevno po več ur brez uspeha mudili v zaduhli sobi mestnega urada za posredovanje dela in ki končno niso več zmogli vzdržati sive, uničujoče brezupnosti. V njih še ni bilo življenje popolnoma zamorjeno, sicer bi si še dalje hodili žigosati tedne, kakor trije milijoni njihovih so-trpinov, ki jim je žigosanje postalo že brezupen in brezizgleden poklic, neizogibna usoda, proti kateri so se že nehali boriti.

Legli so se na mehek mah. Sumljivo mirno so ležali, nekaj se je go-dilo v njih. Prišle so misli. Toda vse, česar so se domislili, so morali zopet zavreči kot neizvedljivo. V nekaj minutah je zamrlo na ducate iluzij. Pridobili so oddaljenost in znatno jasnost, ki ni vsebovala nobenih iluzij, pa tudi nobenega upa.

Ob majhnem pisarjevem gibu sta tovariša opazila, da je prišel do iste točke in da bo povedal to, kar sta sama mislila. To je kazal njegov skeptični smehljaj, ki je bil garniran s humorjem in grenkobo.

»Zopet iti v mesto nima zmisla. Tam bi se nam v najboljšem slučaju godilo tako kot doslej. Potem bi ostali tam, kjer smo bili.«

»Res,« sta mislila oba, ne da bi kaj rekla.

»In živeti življenje potepuhov je dandanes tudi brez zmisla. Od dneva do dneva bi dobili kaj bornega jesti, če bi dobro šlo. To bi pa tudi bilo vse.«

Tovariša sta občutila nekako zadovoljstvo, ker sta isto mislila.

»Lahko si ogledamo to res lepo pokrajino. Tega nam nihče ne prepoveduje. Toda, če vzamemo le kos gnjati iz te mirne pokrajine, iz mlinarjeve sušilnice tu spodaj — in že smo preoblečeni, če nas ujamejo.«

»In enkrat bi nas gotovo prijeli,« je prepričano dejal steklenooki.

»Tebe bi takoj prvič dobili.«

Krojač je stegnil roko: »Torej niti v mestu niti na deželi ni za nas upanja. Potem seveda nič ne preostane.«

Steklenooki je najprej z enim očesom malo plašno pogledal oba, preden se je opogumil: »Kvečjemu, če iznajdemo nov poklic. Poklic, v katerem ni brezposelnih, ker še tega poklica ni.«

To je bila vsekakor ideja, ki je kar osupnila pisarja. Toda nekaj napakega je bilo na njej, to je čutil, vendar ni mogel takoj najti tiste napake.

Krojač je moral vstati, tako je učinkoval nanj domislek steklenokega. »Nekaj velikanskega bi bilo to, tak nov poklic. Mi bi bili prvi, ki bi ga mogli izvrševati, naravno, ker smo ga vendar odkrili.«

Medtem ko sta si tovariša slikala veliko prednost, ki bi jo imeli pred vsemi drugimi, in sta se vedno bolj ogrevala, je krojač premišljeval. Končno je stresel z glavo in oba sta umolknila, še z odprtimi usti.

»Ga sploh ni treba iskati. Novi poklici — ne morem tako nazorno povedati — toda novi poklici nastajajo vendar samo z razvojem, z razvojem tehnike, z iznajdbami... Na primer iznajdejo radio in hipoma je na tisoče radio-trgovin. Vendar je nemogoče odpreti trgovino z radio-potrebščinami, dokler ni radia. Vse gre svojo pot,« je melanholično končal. »Toda obratno pot! Najprej nova iznajdba, potem nov poklic!«

»Za iznajdbe seveda nisem.« Steklenooki je bil užaljen.

»Potruditi se moraš,« je mirno dejal pisar, »potem bo morda šlo... Iznajdi vendar stroj za vreme! Potem smo vsi rešeni.«

In ko sta tovariša vprašujoče in negotovo pogledala, je nadaljeval: »Potem ti lahko prvi napraviš tovarno strojev za vreme in prodajaš svoje proizvode veleposestnikom in kmetom... Vsakdo si bo sam delal vreme: za polja s krompirjem to, za žito drugo, za deteljo in travnike zopet primerno. Dež, veter in solnce, natančno omejeno za različne njive, kakor bo potreba.«

Kot odrešenik sveta se je smejal sam nad seboj: »Lahko pa tudi napraviš en sam orjaški stroj za podnebje in izpremeniš z njim ves svet ter osrečiš vse človeštvo. (Na to misel sem prišel, ko je bil moj zimski plašč pri sedemnajstih stopinjah mraza v zastavljalnici.) Nobenega mraza ne bo več. Na severnem in južnem tečaju bodo rasle pomaranče. Nobene lakote ne bo več. Deset letin! Konkurence, vojne in sploh boja za kruh ne bo več. Vsi bodo živeli v izobilju. V primeri z iznajditeljem stroja

za vreme so vsi dosedanji odrešeniki sveta ničvredne reve... No, kako bi bilo?»

»Čudovito bi bilo,« je ves blažen rekel steklenooki.

Toda pisar je odkimal. »Odkrito povedano, strašno sem lačen. Šest ur smo že na potu.« Vstal je. »Predlagam, da greš ti v vas — pokazal je na vrh cerkvenega stolpa — »in kupiš za sedemdeset pšenigov kruha in klobas. Ko bodo tebe videli, bodo morda ganjeni in ti bodo dali kaj več.«

Steklenooki, ki je še razmišljal o stroju za podnebje, je samo odkimal. »Nekaj minut je bilo sedaj vse tako lepo. Pred seboj sem namreč vse tako videl, kakor si pripovedoval. Pomaranče na severnem tečaju! Sedaj niti lačen nisem več.«

»To moraš povedati mesarju tu doli, potem ti bo gotovo dal ogromno klobaso.«

Ob robu griča so šli proti vasi, ki se je pri vsakem koraku vedno bolj dvigala iz doline. Bližali so se vrtu z zelenjavo, kjer je mlad kmet pulil redkvice iz zemlje in jih metal v košaro.

(Dalje prihodnjič.)

Op. prev.: Leonhard Frank se je rodil 1882. leta kot sin mizarskega pomočnika. Postal je tovarniški delavec, kasneje šofer, sluga na kliniki. 30 let star je napisal svoj prvi roman »Die Räuberbande«, neizrečno lepo knjigo, v kateri si otroci revnih siaršev grade svoj svet po svojih fantazijah in željah. »Ochsenfurter Männerquartett« je nadaljevanje tega romana. Z drugim svojim romanom »Die Ursache« (Vzrok) se je pokazal Frank kot pripovednik s popolnoma originalno sposobnostjo gledanja in opisovanja. »Die Ursache« je bojvena knjiga proti smrtni kazni. V romanu »Der Mensch ist gut« (Človek je dober) je napovedal glasno vojno vojnemu klanju v času, ko so drugi še molčali. Frank stoji na levi strani, tam, kjer bije srce človeštva. Po svetovni vojni je napisal več posrečenih novel. Omenim naj predvsem nežno občuteno, mojstrsko novelo »Karl in Ana«. V njej je narisal Frank neverjetne stvari tako prepričevalno, da strmino nad resničnostjo neresničnega. »Karla in Ano« in »Vzrok« je kasneje Frank tudi dramatisiral. »Vzrok« je bil uprizorjen tudi v ljubljanskem gledališču.)

Zadnji njegov roman »Od treh milijonov trije«, ki je izšel v pozni jeseni 1931. l., bomo priobčevali v tekočem letniku. Izšel bo najbrže kasneje tudi v knjigi. Iz tega romana o brezposelnih bodo naši bravci najbolje spoznali veličino tega proletarskega pisatelja.

—elj

JACK LONDON:

DEBSOV SEN

Zbudil sem se uro prej kakor po navadi. To je bilo že samo po sebi uvaževanja vredno in ležal sem popolnoma zbudjen in sem si razbijal s tem glavo. Nekaj se je pripetilo, nekaj ni bilo v redu — nisem vedel, kaj. Slutil sem nekaj strašnega, kar se je zgodilo ali kar se bo zgodilo, in to me je vznemirjalo. Toda kaj? Poizkušal sem, da bi dognal. Kakor sem se spomnil, je mnogo ljudi pripovedovalo, da so se pri velikem potresu leta 1906. zbudili nekaj trenutkov pred prvim sunkom s čudnim občutkom strahu. Ali naj zopet obišče San Francisco potres?

Minuto sem ležal v odrevenelem pričakovanju, toda nič se ni zgodilo; niti se niso podirali zidovi, niti nisem občutil, da bi pokale hiše in se sesedale. Vse je bilo tiho. Prav to je bilo! Tišina! Zato ni bilo čudno, da sem bil zmeden. Velemestni hrup je bil nenavadno oddaljen. Ob tem času je sicer vozila nadcestna železnica vsake tri minute nad mojo cesto; toda minulo je deset minut, pa ni privozil noben voz. Mogoče stavka cestnih železničarjev, sem si mislil; mogoče nesreča, da je odpovedal

tok. Toda ne, tišina je bila pregloboka. Nisem slišal niti drdranja in škripanja vozniških koles niti udarjanja podkev na strmim tlaku.

Pritisnil sem na zvonec, da bi slišal njegov zvok, čeprav sem vedel, da njegovo cinglanje, četudi bi zvonil, ne bo moglo predreti iz tretjega nadstropja odspodaj k meni. Zvonil je prav dobro, kajti nekaj trenutkov kasneje je vstopil Brown s kavo in jutranjimi listi. Čeprav so bile njegove poteze tako negibne kakor navadno, sem vendar opazil v njegovih očeh osuplo, plašno svetlost. Videl sem tudi, da ni prinesel smetane.

»Pristava danes ni dobavila,« je razložil; »tudi pek ne.«

Pogledal sem na podstavek. Na njem ni bilo svežih žemelj — samo narezni prepečenca včerajšnjega Grahamovega kruha, zame najostudnejšega kruha, kar sem si ga mogel le misliti.

»Danes niso ničesar dobavili,« se je dalje opravičeval Brown; prekinil sem ga: »Časnik?«

»Da, toda to je edino in še to poslednjič. Jutri ne bo nobenih listov več. Tako je vsaj zapisano v njem. Ali naj pošljem po malo kondenziranega mleka?«

Odkimal sem z glavo, se zadovoljil s črno kavo in razgrnil list. Nadpis je povedal vse — povedal celo preveč, kajti neizmerna črnoglednost časnika je bila smešna. Splošna stavka, je bilo zapisano, ki je bila razglašena v vseh Združenih državah; razen tega je prorokoval najstrašnejše za velemesta.

Hlastno sem čital dalje in bliskoviti spomini na prejšnje delavske nemire so se mi vzbujali. Cela generacija organiziranega delavstva je sanjala o splošni stavki in ta sen je nastal v Debsovi glavi, ki je bil znamenit delavski voditelj pred tridesetimi leti. Spomnil sem se, da sem v prvih vseučiliških letih napisal v nekem časopisu sestavek o tem vprašanju in sem ga imenoval »Debsov sen«. In priznati sem moral, da sem obravnaval to idejo zelo preudarno in akademično, smatral sem jo bolj za sen kakor pa za kaj drugega. Čas in svet sta se razvijala dalje. Gompersa ni bilo več, tudi ameriške delavske zveze in Debsa z vsemi njegovimi divjimi revolucionarnimi idejami ni bilo več; toda sen je ostal in sedaj je postal resničnost. Toda pri čitanju sem se smejal časnikovim temnim prorokovanjem. Bil sem bolje poučen. Prevečkrat sem videl, kako so bili organizirani delavci pri sporih premagani. Samo par dni in vse je bilo poravnano. Tudi to pot je morala biti za vlado prava otročarija, da preмага stavko.

Vrgel sem časnik vstran in se oblekel. Prav gotovo mora biti zanimivo, hoditi po cestah San Franciska, ko se ne vrti niti eno kolo in ko mora vse mesto praznovati.

»Oprostite,« je rekel Brown in mi podal cigare, »Harmmed bi rad govoril z vami, preden odidete.«

»Kar pride naj,« sem odgovoril.

Harmmed je bil hišnik; ko je vstopil, sem mogel spoznati, da je le težko premagoval razburjenje. Brez oklevanja je začel govoriti.

»Kaj naj počnem? Potrebujemo zaloge, a vozniki dobaviteljev stavkajo. Tudi električni tok odpoveduje — menim, da tam tudi stavkajo.«

»Ali so trgovine odprte?« sem vprašal.

»Samo male. Prodajalci stavkajo in velikih trgovin zato ne morejo odpreti; toda v manjših delajo posestniki in njihove družine sami.«

»Potem vzemite avto,« sem rekel, »se odpeljite in nakupite. Nakupite, kolikor potrebujete ali kolikor bi mogli potrebovati. Kupite škatlo

sveč — ne, ducat škatel. Ko opravite, recite Harrisonu, naj pride z vozom h klubu — najpozneje ob enajstih.«

Harmmed je resnobno zmajal z glavo. »Harrison je v šoferski strokovni organizaciji, jaz pa ne znam voziti avta.«

»Oho, res — tako torej?« sem rekel. »Dobro, če se Harrison blagovoli prikazati, mu povejte, naj si poišče drugo službo.«

»Da.«

»Vi pač niste član kake strokovne organizacije hišnikov, Harmmed?«

»Ne,« se je glasil odgovor. »In četudi bi bil, bi v takih okoliščinah ne zapustil svojega gospodarja. Ne, jaz bi —«

»Lepo, hvaležen sem vam,« sem rekel. »Pripravite se, da me boste mogli spremljati. Sam bom vodil avto in nakupil zalogo, kakor da bi veljalo vzdržati obleganje.«

Bil je čudovit prvi maj, prav takšen, kakršen bi naj bil majski dan. Na nebu ni bilo niti oblaka, noben vetrič se ni zganil in bilo je toplo — duhteče kakor balzam. Mnogo avtov je bilo zunaj, toda vozili so jih njihovi posestniki sami. Ceste so bile oživiljene, a tihe. Delavci so v praznjih cblučilih vdihavali sveži zrak in opazovali uspeh stavke. Vse je bilo tako nenavadno in vendar tako mirno, da sem se celo veselil. Živci so se mi tresli od rahle vznemirjenosti. Bilo je kakor tiha prigoda. Srečal sem gospodično Chichering. Sedela je pri krmilu svojega malega voza. Obrnila se je, prišla za menoj in me dohitela pri vogalu.

»O, gospod Corf!« me je pozdravila. »Ali mi morete povedati, kje bi mogla kupiti sveče? Bila sem že v mnogih prodajalnah; a povsod so bile razprodane. Strašno, kaj ne?«

Toda njene bleščeče oči so govorile drugače kakor njene besede. Kakor vsi drugi se je tudi ona izborno zabavala. Lov za svečami je bila prava pravcata prigoda. Šele, ko smo prevozili vse mesto in dospeli v delavsko četrt južno od Marked Streeta, smo našli končno nekaj prodajalnic, ki še niso bile razprodane. Gospodična Chichering je menila, da zadošča ena škatla, toda pregovoril sem jo, da jih je vzela štiri. Moj voz je bil velik in naložil sem nanj mnogo škatel. Človek vendar ne more vedeti, kaj se bo še vse zgodilo, preden se bo stavka končala. Razen tega sem naložil na voz vreče z moko, pecivnim praškom, konzerve in še mnogo stvari, ki jih potrebujemo za vsakdanje življenje; k temu me je pregovoril Harmmed, ki je kokodakal prodajalcem razburjeno in glasno kakor plašna stara kokoš.

V prvem dnevu stavke je bilo značilno, da se je ni nihče prav bal. Vsi so zasmehovali napoved organiziranih delavcev v jutranjih listih, da so pripravljeni vzdržati en mesec ali tudi tri. In vendar bi morali prav prvi dan zapaziti, da delavski razred ni nakupoval živil. Seveda ne. Tedne in mesece so delavci naskrivoma kopičili velike zaloge živil. To je bil vzrok, zakaj so dovoljevali nam, da smo prihajali v njihovo sosedstvo in nakupovali v malih trgovinah.

Šele ko sem popoldne prišel v klub, sem začel čutiti prvi strah. Vse je bilo zmedeno. Ni bilo oliv za koktele in postrežba je bila slaba in nestalna. Večina je bila razdražena in polna skrbi. Ko sem vstopil, me je pozdravila mešanica glasov. General Folsom, ki si je gladil v nekem knjišču v kadilni sobi svoj tolsti trebuh, se je branil pred šestorico razburjenih gospodov, ki so zahtevali od njega, naj kaj ukrene.

»Kaj pa naj še več napravim, kakor sem že?« je rekel. »Iz Washingtona niso dospela nobena povelja. Če se komu izmed gospodov posreči,

da dobi brzojavko, bom storil vse, kar mi bo zapovedano. Toda ne vem, kaj se da storiti. Prvo, kar sem davi napravil, ko sem čul o stavki, je bilo, da sem poklical čete iz Presidija — tri tisoč mož. Ti stražijo banke, menjalnice, pošto in vsa druga javna poslopja. Povsod vlada najpopolnejši red. Stavkujoči so popolnoma mirni. Saj vendar ne morete zahtevati od mene, da jih postrelim, če se sprehajajo mirno v praznjih oblekah z ženami in otroki po cestah.«

»Rad bi vedel, kako je na Wall Streetu,« sem slišal govoriti Jimmyja Wombolda, ko sem šel mimo njega. Lahko sem si predstavljal njegov strah, kajti vedel sem, da je bil močno udeležen pri Consolidated-Westernu.

»Povejte, Cori,« se je obrnil Atkison vneto name, »ali je vaš avto na red?«

»Da,« sem odgovoril, »toda kaj se je zgodilo z vašim?«

»Pokvaril se je in vse delavnice so zaprte. In moja žena t. j. nekje v Truckeeju; domnevam, da bo medpotoma kje obtičala in da ne bo mogla dalje. Niti za denar ne za dobro besedo ji ne morem brzojaviti. Drevi bi morala priti. Mogoče gladije. Posodite mi svoj voz.«

»Preko zaliva ne boste prišli,« je menil Halstead. »Brodovi ne prometajo. Toda povedal vam bom, kaj storite: Rollison — oh, Rollison, pridite za hip semkaj. Atkison bi rad z avtom preko zaliva. Njegova žena je obtičala nekje pri Truckeeju, ali bi ne mogli spraviti iz Tiburona tjakaj Lurlette in prepeljati avta?«

Lurlette je bila jahta dveh tisoč ton.

Rollison je zmajal z glavo. »Našli ne boste nobenega pristaniškega delavca, ki bi vam spravil avto na krov, čeprav bi si mi posrečilo spraviti Lurletto tjakaj; in tudi tega ne bom mogel, kajti moštvo je včlanjeno v mornariški strokovni organizaciji, ki prav tako stavka kakor vse druge.«

»Toda moja žena mora najbrže gladovati,« sem slišal tarnati Atkisona, ko sem odhajal.

V drugem koncu kadalne sobe sem naletel na skupino, ki se je v jezni razburjenosti prerivala okrog Bertija Messenerja. In Bertie jih je dražil in zbadal, prav kakor je bila njegova navada: hladno in cinično. Bertie se ni razburjal radi stavke. On se sploh ni nikoli razburjal. Bil je blaziran — vsaj v vseh čednostnih življenjskih stvareh; umazanosti ga niso zanimale. Bil je težak svojih dvajset milijonov, vse varno naloženo, in nikoli v življenju ni zganil s prstom, če je veljalo opraviti produktivno delo — bil je dedič očetov in dveh stricev. Bil je že povsod, videl vse in napravil vse, samo oženil se ni, čeprav ga je že nekaj stotin častilakomnih mater srdito in odločno napadalo. Dolgo je veljal za najboljšo partijo, a se je vendar plašno izogibal, da bi se ne ujel. Bil je močno zrel za ženitev. Ni bil samo bogat, ampak povrh še mlad in lep in, kakor rečeno, tudi čednosten. Bil je velik, podoben atletu, plavalas mlad bog, ki je vsako stvar napravil z občudovanja vredno popolnostjo — razen enega: ženitve. Nebena stvar mu ni šla k srcu, ni bil ne častihlepen ne strasten.

»To je upor!« je zaklical nekdo v skupini. Nekdo drugi je imenoval vse skupaj revolto in revolucijo, tretji anarhijo.

»Tega ne morem reči,« je rekel Bertie. »Vse jutro sem bil na cesti. Povsod vlada popoln red. Še nikoli nisem videl vrlejšega prebivalstva. Nima pomena zabavljati. To ni ne upor ne revolucija ne anarhija. Je samo, kar je: splošna stavka in sedaj ste vi zapleteni, gospodje.«

»Bomo že pokazali,« je zaklical Garfield, eden izmed železniških milijonarjev. »Bomo že pokazali tej tolpi, kam spada — tem kanaljam! Le počakajte, da nastopi vlada.«

»Toda, kje je vlada?« je ugovarjal Bertie. »Bila bi prav tako lahko na koncu sveta. Ne veste, kaj se dogaja v Washingtonu. Tudi ne veste, li sploh imate vlado ali ne.«

»Ne razbijajte si s tem glave,« je izbruhnil Garfield.

»Jaz si prav nič ne razbijam glave,« se je Bertie blazirano smehljaj.

»Toda vi-si jo. Le pogledjte se v ogledalo, Garfield.«

Garfield se ni pogledal, če bi se pa, bi zagledal zelo razburjenega gospoda z razmršenimi, sivimi lasmi, zardelim obrazom, čemernimi, jez-nimi usti in divje bleščečimi očmi.

»Res ni prav, vam pravim,« je menil mali Hanover; in po njegovem glasu sodeč, je izrekel to že neštetokrat.

»Predaleč greste, Hanover,« je odvrnil Bertie. »Utrujate me. Zmeraj govorite o open-shopu.¹ Bobnič ste mi raztrgali s svojim govoričenjem o open-shopu in o pravici delavca na delo. Že leta in leta jahate na tem konjičku. Delavci imajo prav, če stavkajo. S tem niso prekršili ne božjih ne človeških postav. Ne govorite neumnosti, Hanover. Predolgo ste vlekli za open-shop; sedaj se morate pač sprijazniti s posledicami. Vsa reč ni vredna besede. Vi ste stiskali in izžemali delavce in sedaj stiskajo in izžemajo delavci vas, to je vse, vi pa javkate.«

Vsa skupina je srdito tajila, da bi kdaj izžemala delavce.

»Ne,« je zaklical Garfield, »mi smo delavcem nudili samo dobro. Namesto da bi jih izžemali, smo jim ustvarili možnost življenja. Dali smo ji jim delo. Kje bi bili delavci danes, če bi nas ne imeli?«

»Bolje bi se jim godilo,« se je rogal Bertie.

»Tlačili in izžemali ste jih, če ste le imeli priložnost, in priložnosti ste zmeraj iskali.«

»Ne, ne!« so klicali.

»Spomnite se le na stavko voznikov prav tu v San Francisku,« je Bertie neomahljivo nadaljeval. »Sklenila jo je delavska zveza. To veste. In veste, da jaz tudi vem, kajti sedel sem prav v teh prostorih in poslušal, kako ste se med sabo pogajali in se pogovarjali o novicah iz boja. Najprej ste stavko povzročili, potem ste si kupili župana in policijskega predsednika in nika in ste zadušili stavko. Bil je lep pogled, kako ste vi človekoljubi premagali voznike in jih osleparili.«

Tiho, nisem še končal z vami. Bilo je šele v zadnjem letu, ko je bil Coloradu izvoljen delavski kandidat za guvernerja. Ni pa bil nikoli potrjen. Že veste, zakaj ne. Veste, kaj so napravili koloradski človekoljubi in kapitalisti, vaši bratje. To je bil tudi tak slučaj, ko ste premagali delavce in jih osleparili. Predsednika rudarske zveze ste vtaknili za tri leta v ječo, potem ko ste ga po krivem obdolžili, da je nekoga ubil; ko ste ga tako spravili s pota, ste pokončali vso strokovno organizacijo. Pri-znali mi boste, da se taki stvari pravi sleparija. Tretjič ste razglasili, da dohodnina v stopnjah nasprotuje ustavi, in tudi to je bila sleparija. In prav tako zakon o osemurnem delu, ki ste ga na zadnjem kongresu prevrgli.

Open-shop = pravica delodajalcev, da smejo zaposliti vsakega delavca, tudi neorganiziranega. Ameriško delavstvo pa se bori za closed-shop, t. j., da smejo delodajalci zaposliti samo organizirane delavce. Oba principa sta gesli, za katere se vrše vsi socijalni boji v Ameriki.

In višek vaših strašnih, brezmejnih sleparij je bila prelomitev načela closed-shop. Veste, kako je prišlo do tega. Podkupili ste Farburga, zadnjega predsednika stare ameriške delavske strokovne organizacije. Postal je vaša kultura — ali bolje kultura vseh trustov in delodajalskih organizacij, kar je isto. Povzročili ste veliko stavko za closed-shop. Farburg je izdal stavkujoče. Zmagali ste in stara ameriška delavska strokovna organizacija se je razbila. Vi jo imate na vesti in z njo sami sebe; kajti na njenih razvalinah je bila organizirana I. W. W.¹ — največja in najmočnejša delavska organizacija, ki so jo kdaj videle Združene države; in sami ste krivi, da je nastala, kakor tudi, da je sedaj razglasila splošno stavko. Razbili ste vse stare strokovne organizacije, pognali ste delavce v I. W. W. in I. W. W. je stopila v stavko — ki se še zmeraj bori za closed-shop. In potem ste še toliko pogumni, da mi v obraz razodevate, da niste nikoli potlačili delavstva in ga osleparili. Pah!«

To pot ni nihče tajil. Samo Garfield se je skušal braniti.

Prevaja Talpa.

¹ I. W. W. = Industrial Workers of the World, ime ameriške delavske strokovne organizacije.

(Konec prihodnjič.)

MILE KLOPČIČ:

MLADINSKA

Joj, kar čez noč je prišel sneg,
in mraz je dahnil po doleh.
Ves bel je travnik, bel je breg
in sveče iz ledu visijo s streh.

Čez noč je oče službo zgubil,
čez noč je v sobo prišel mraz.
Ta hudi mraz nas bo pogubil,
če bo še dolgo mučil nas.

Dokler je oče bil kotlar,
bilo pri nas je kar toplo.
Zdaj gasne v peči zadnji žar,
in materi je spet slabo.

In če nas vržejo na cesto,
če dá gospod nam tak ukaz?
Tako veliko je to mesto,
pa nima nič srca za nas!

Joj, kar čez noč je prišel sneg,
in mraz je prišel z zimo.
Kdaj bo pomlad prišla čez breg?
Tako zelo si jo želimo.

TONE MAČEK:

FRANCISCO FERRER,**predhodnik in mučenik svobodne Španije**

Dogodkov leta 1909 v Španiji se morda še spominjajo starejši ljudje, saj so razburjali Evropo skoro v isti meri, kakor aprilski in majski dogodki preteklega leta, ko so goreli španski samostani. Roparski vojni pohod proti domačinom rifskega gorovja v Maroku, ki ga je vlada začela v interesu nekaj španskih finančnikov in industrijcev in v katerem je padlo tisoče kmečkih in delavskih sinov, je takrat privedel do spontane vstaje španskega ljudstva, predvsem v Barceloni in v drugih katalonskih mestih. Narod je hotel preprečiti vkrcanje novih čet v Maroko in razvila se je vstaja, ki pa je bila brez določenih smernic in slabo pripravljena, tako da jo je vojaška premoč z lahkoto premagala. Rezultat je bil: nekoliko požganih cerkva in samostanov, par razbitih trgovin, ducat mrtvih in prenapolnjene jetnišnice. — To priliko so španski vlastodržci porabili, da se znebó nekaterih uglednih socialističnih mislecev, ki so zadnja leta razvijali uspešno prosvetno delavnost in so čedalje bolj postajali popularni. Klerikalni španski hierarhiji se je zdel najbolj nevaren po vsej Evropi dobro znani Francisco Ferrer, organizator in vodja barcelonske »Escuela Moderna«, nove, moderne, racionalistične šole, prve svoje vrste na svetu.

Francisco Ferrer y Guardia se je rodil 10. januarja 1859 v Alelli kot kmečki sin in je bil strogo katoliško in konservativno vzgojen. Kot deček je z napetim zanimanjem poslušal stričeva pripovedovanja o zaroti generala Prima in njegovih pristašev, ki so si nadeli nalogo, da vržejo burbonsko monarhijo. Kot enajstleten deček je poln navdušenja prisostvoval ljudskim svečanostim in veselicam v sedemdesetih letih, ko je kraljica Izabela II. morala zapustiti španski prestol in bežati v inozemstvo.

Vse to je močno vplivalo na mladeniča, ki se je odsihdob zanimal za vse politične boje svoje domovine, v katerih se je vedno postavljajal na stran slabejših proti tlačiteljem. Kot trgovski pomočnik in pozneje kot železniški uradnik se je takih bojev kmalu tudi dejansko udeleževal: general Villacampa je 19. septembra 1885 organiziral vojaško vstajo. Par stotin vojakov neke madridske vojašnice se je pod vodstvom tega generala pobunilo in je s klici »Živela republika« korakalo po ulicah glavnega mesta. Ker jih pa ostala garnizija ni podpirala, so se vstaši po kratkem brezuspešnem boju razkropili po okolici, kjer so vse polovili. Radi simpatij z vstaši je moral Ferrer bežati v inozemstvo.

V Parizu se je preživljal s poučevanjem španščine, istočasno pa je z ostalimi emigriranimi republikanci razvijal živahno politično delavnost v širjenju republikansko-socialistične misli v Španiji. Pri tem se je pa že takrat prav posebno začel baviti z vprašanjem moderne mladinske vzgoje, v svesti si, da brez odgovarjajoče napredne, socialistične, vseh tradicij in avtoritet osvobodjene vzgoje ne bo mogoče uspešno delati za osvobodjenje Španije. V Parizu je bil Ferrer v stalnem stiku s španskimi revolucionarji takratne dobe in vodja republikancev, Ruiz Zorrilla, mu je bil najboljši prijatelj. A med petnajstletnim, stalnim pričakovanjem španske revolucije, ki nikakor ni hotela priti, je sčasoma izgubil upanje vanjo in je prišel do spoznanja, da se ta ne bo dala izvesti samo s političnim delovanjem razmeroma male skupine revolucionarjev, temveč, da je treba

graditi svobodno Španijo na najosnovnejših temeljih, na svobodomiselni vzgoji mladine.

Ko se je po dolgih letih zopet smel vrniti v domovino, je z vso vnemo začel delati v tem pravcu. Že leta 1901 je Ferrer odprl v Barceloni prvo moderno racijonalistično šolo s komaj 33 učenci obojega spola in z eno samo učno knjigo. Bil je trdno odločen, uporabljati v svoji šoli samo take učne tekste, v katerih ne bo niti sence kakih teoloških predsodkov. Ker takih šolskih knjig med vsemi španskimi šolskimi knjigami pa tudi drugih držav ni bilo, je bil primoran, da si jih sam ustvari, jih nanovo spiše ali pa prevede primerne tekste iz tujih jezikov. Pri tem so mu pomagali najboljši evropski svobodomiselni znanstveniki in pisatelji, kakor: H. Spencer, E. Reclus, S. Faure, J. Grave, A. Pratelle, P. Krapotkin, A. Lorenzo in drugi. Njegov sistem racijonalistične vzgoje je našel v javnosti tako simpatičen odmev, da so ga začele tudi mnoge druge posvetne šole uvažati in da je bilo čez šest let v Španiji že 60 šol na racijonalistični podlagi, ki so razpolagale že s preko 30 modernimi učnimi knjigami, ki so se urejevale in izdajale v lastni založbi.

Da je bil tolikšen uspeh v tako kratki dobi mogoč, se je moral Ferrer v veliki meri zahvaliti neki starejši francoski dami, gospodični Meunier, ki se je za njegovega bivanja v Parizu učila pri njem španščine in ki se je kljub temu, da je bila stroga katoličanka, sčasoma tako navdušila za njegove vzgojne ideje, da mu je v svoji oporoki zapustila v ta namen vse svoje premoženje, 700.000 frankov. Čeprav mu je bilo volilo izročeno brez vsakih pridržkov, v popolno svobodno razpolaganje, se je Ferrer vedno smatral samo za upravnika tega premoženja, ki se je uporabljalo izključno v namene moderne šole še po njegovi smrti.

Ko je Ferrer leta 1901 začel s svojo šolo, ni bila to prva šola te vrste v Španiji. Že leta 1885. je bila v San Felice de Giupolo ustanovljena prva nereligiozna šola z imenom »La Verdad« (resnica). Leta 1888 je v Madridu svobodomiselno društvo »Priatelji napredka« ustanovilo podobno šolo. Pravila tega društva so določevala kot svojo glavno nalogo: »Ustanavljanje in obramba nereligioznih šol za dečke in deklice z vsemi razredi in vrstami«. Na mednarodnem kongresu svobodomislecev leta 1889 je bilo zastopanih 60 društev iz Španije in iz njihovih poročil je bilo razvidno, da so smatrala za svojo glavno nalogo: boj za nereligiozno šolstvo. Več teh društev je vzdrževalo svoje lastne nereligiozne šole in njih stremljenje je bilo, uveljavljati svoj vpliv, da se religiozni pouk odpravi iz vseh ljudskih šol.

Tako je bilo stanje glede nereligioznega šolstva v letih poskusov in priprav za ustanovitev »Escuela Moderna«. Skozi ves ta čas so skupine naprednih duhov, socijalisti, anarhisti, sindikalisti, svobodomisleci in združniki zbirali denarna sredstva, sestavljali skupne odbore, ustanavljali svoje šole, najemali lokale, nakupovali učni material, da bi sebe in svoje otroke osvobodili praznoverstva in duhovnega suženjstva. Bili so odločeni, da sami to store, česar ni hotela država zanje storiti. In ko se je Ferrer leta 1901 po premišljenem sistemu lotil enotnega organiziranja nereligioznega šolstva, ga začel zalagati z dobrimi šolskimi knjigami in je dvignil pouk na najvišjo stopnjo moderne pedagogike, je bil to občuten udarec za religiozno praznoverstvo in klerikalno gospodstvo.

Da si ustvarimo jasnejšo sliko, kako dostopno je špansko ljudstvo svobodomiselnim idejam in kake uspehe so si te ideje že priborile v boju proti cerkvi in klerikalizmu, navajam tukaj izvleček istodobnega pisma

Fernanda Lajanda izdajatelju svobodomiselnega lista »Las Dominicales« v Madridu.

»Pred približno pet in dvajsetimi leti si v Španiji nihče ni upal ziniti niti besedice proti cerkvi. Izdajanje lista »Las Dominicales« so smatrali za narodni škandal. Vse vrste terorizma so uporabljali, da bi se ta blažni list uničil in njegovega urednika, Garcia Vas-a, so celo umorili. Bilo je vse zaman. Cerkev se je morala na vseh postojankah umikati in danes, namesto da bi napadala, se more samo še braniti. Nad sto republikanskih listov ima več ali manj izrazit svobodomiselni značaj in skoraj vsa republikanska udruženja se priznavajo k racijonalizmu in monističnemu svetovnemu nazoru. V Madridu je deset okrajev, v katerih obstoje napredna društva in odbori in v vsakem društvenem lokalu obstoji tudi svobodomiselna šola, iz katere je religiozni pouk izključen. Enako tudi v Barceloni, Bilbaou, Corunni, Saragossi, Sevilli in vseh večjih španskih mestih, kjer je z vsakim republikanskim krožkom zrastle tudi svobodna šola. V Kataloniji obstoje v vseh večjih vaseh svobodomiselna društva, ki vzdržujejo nereligiozne šole. Vsa republikanska, socijalistična, anarho-sindikalistična in zadružna udruženja so svobodomiselna in proticerkvena.

Najbolj zanimivo je pa, da se celo kmetje in kmečki delavci, ki so že od pradavnine morali prenašati jarem praznoverstva, nič več ne bojé pekla. Pogosti so namreč slučaji, da se v odročnih in pozabljenih gorskih vasicah vrši večina pogrebów brez duhovnika in poroke se opravijo v prisotnosti velike množice svobodomiselnega naroda in ob zvokih marseljeze prav tako brez duhovnika.

Ne samo cerkev, temveč katolicizem sam začenja med španskim narodom izgubljati tla, kajti stara resnica je, ekstrem rodi vedno nasprotni ekstrem.

Brazde so bile torej že zorane za seme, ki ga je Ferrerjeva moderna šola začela sejati. Njegova zasluga pa je, da je vsemu gibanju dal trden temelj in novo fasado s strogo določenim organizacijskim sistemom. On je šele s svojim talentom in premoženjem, ki mu je bilo na razpolago, oskrbel temu gibanju novih in primernih učnih pripomočkov, predvsem monistično-racionalističnih učnih knjig.

V predrevolucijski dobi je bilo duševno kakor tudi gospodarsko življenje v Španiji podrejeno katoliški duhovščini in koruptni uradniški oligarhiji. Velik del odraslih Špancev je ostal nepismen. Šole, tako cerkvene kakor državne (obstoji namreč že od leta 1873. zakon o šolski obveznosti, ki pa je večinoma samo na papirju, ker se država ne briga za sredstva, da bi se mogel izvajati in prepušča inicijativo o šolstvu zasebnikom), so pravcati brlogi ali zanikrne barake; učitelji so navadno neizobraženi ljudje, ki so slabše plačani kakor navadni delavci. Nevednost in praznoverstvo v revnejših slojih je pa radi tega neverjetna. Njih religija je pravcati poganski fetišizem; vsaka izmed neštevilnih »čudodelnih« svetih podob ima svoj krog častilcev, ki ji prinašajo različnih bogatih darov, medtem ko ostale zasmehujejo in sovražijo. Dragulji in pokrivala svetniških kipov se mnogokrat cenijo na milijone, celo vsote, ki se vsakoletno izdajo za sveče in kadilo, dosežajo par milijonov. Duhovništvo ima ogromne dohodke od prodaje odpustkov, s katerimi se vrši v Španiji še danes, kakor za reformacije po naših deželah, zelo razvita trgovina v obliki neke vrste vrednostnih papirjev, na katerih se pod žigom toledskega nadškofa in pod autorizacijo papeža jamči za odrešenje iz vic, ali se dovoljuje obdržati nepošteno pridobljeno blago, jesti

meso ob zapovedanih postnih dneh in tako dalje. Število cerkva, samostanov, duhovnikov in redovnikov obeh spolov je neverjetno veliko, cerkve in samostani posedujejo velikanska posestva in premoženja. Ne samo, da mora ljudstvo vzdrževati in nositi ta bremena posredno, tudi neposredno ga hierarhija krvavo izkorišča. Moški in ženski samostani posedujejo velika poljedelska in industrijska podjetja, v katerih se delo žensk in otrok v imenu religije brezvestno izkorišča in konkurenca zmožnost teh podjetij je eden izmed glavnih vzrokov gospodarskega propadanja dežele, medtem ko na drugi strani pritiska na delavske plače in jih znižuje. Ves ta sistem podpirajo uradniki in politiki, ki niso nič boljši, vsak poskus, da se razmere zboljšajo, se brezobzirno zaduši.

Ali, čim gostejša je tema, tem svetlejša je v nji luč; že mala iskra vidna daleč naokrog. Da je španski narod kljub tej strašni duševni sužnosti vedno porajal iz sebe neustrašnih mož, ki se niso plašili norbe, s to temo, nas mora navdajati s spoštovanjem do njega, nam mora nuditi vero vanj in v njegovo bodočnost. Ena najsvetlejših zvezd na horizontu mračne španske zgodovine bo vedno ostal Francisco Ferrer, ki je za svobodo svoje domovine žrtvoval svoje življenje in svojo kri.

Španskim jezuitom je bil Ferrer in njegova šola največji trn v peti in iskali so prilike, da ga ugonobé. 12. aprila 1906, ravno na veliki petek, ko se vrše po španskih mestih tradicionalne pasijonske procesije, je priredila Ferrerjeva šolska zajednica v Barceloni nereligiozno mladinsko svečanost, katere se je udeležilo 1700 otrok. To je izbilo klerikalni potrpežljivosti dno. Prilika za maščevanje se je kmalu nudila: 31. maja 1906 je španski anarhist Mateo Morral vrgel pred kraljevo kočjo ročno kočijo bombo, ki pa ni dosegla svojega namena. Morral se je v trenutku, ko bi imel biti aretiran, sam usmrtil. Atentat pa je zahteval svojo žrtev in zadoščenje. Ta žrtev naj bi bil Ferrer. Doznalo se je, da je bil Morral s Ferrerjem osebno znan in da je nekaj časa tudi sodeloval v njegovi založbi učnih knjig. To je bilo povoda dovolj, da so ga Ferrerja aretirali kot duševnega povzročitelja atentata, dasiravno ni bilo nobenih dokazov. Začela se je ljuta klerikalna kampanja, ki je zahtevala Ferrerjevo smrt. Religiozni list »Srce Jezusovo« v Bilbao-u je pisal: »Ta zločini se bodo ponavljali, dokler se bo v Španiji dovoljevala svoboda čitanja, poučevanja in mišljenja (!). Ta svoboda je, iz katere izhajajo vse antisocijalne pošasti.« In gotovo bi bil že takrat Ferrer plačil svoje delovanje z življenjem, da se niso zavzeli zanj duševni delavci vsega sveta. Iz vseh dežel so deževali v Madrid protesti in zahteve po rehabilitaciji Ferrerja, v Španiji sami kakor tudi v večjih mestih ostale Evrope so se vršili protestni shodi proletarijata. Španska vlada, ki je ravno takrat iskala inozemskega posojila, se je zbala posledic in je po enbegnem preiskovalnem zaporu Ferrerja izpustila in mu vrnila zaplenjeno imetje.

S tem pa katoliška reakcija ni opustila upanja in hamere, da ne prijetnega tekmeča v duhovnem izoblikovanju mladine vendar uniči. Čakala je potrpežljivo nove prilike, ki se ji je nudila tri leta pozneje. V bližini marokanskega mesta Melille so odkrili ležišča železne rude. Takoj se je ustanovila mednarodna akcijska družba za izkoriščanje teh ležišč, katere glavni člani so bili najvplivnejši španski aristokrati. K tem novoodkritim železokopom so začeli leta 1909 graditi iz Melille železnico skozi ozemlje, na katerem so že od pamtiveka živela preprosta plemena Berberov, ki so kajpada z nezaupnostjo in s sovražnostjo opazovali samelastno početje vsiljivih tujcev na svoji zemlji. Kmalu je prišlo do

spopadov med domačini in Španci, zaposlenimi pri gradnji železnice, pri čemur so bili štirje delavci ubiti. To je bil delniški družbi dobrodošel povod, da zahteva od države vojaško zaščito »svojega imetja«, čeprav se je trdovratno vzdrževala trditev, da so omenjene štiri delavce ubili družbini agenti.

Vlada je torej odposlala v Maroko vojaško kazensko ekspedicijo, ki pa so jo berberska plemena, ki so se od vseh strani zgrnila v obrambo pred objestnimi tujci, v divjih soteskah rifskega pogorja z velikimi izgubami pognala nazaj. Operirujoči general Marina je brzojavno zahteval radi »ukrotitve vstašev« armado najmanj 40.000 mož. Radi tega se je polastila španskega ljudstva velika razburjenost; izključno sinovi revnih slojev so morali žrtvovati svoja življenja na »oltarju domovine« (reci: za interes nepoznanih delničarjev), kajti v Španiji se je mogel vsakdo s 1500 pezetami odkupiti od vojaške službe. Razdraženost je dosegla svoj vrhunec, ko so bili sredi julija vpoklicani rezervisti, večinoma družinski očetje.

Zlasti v Barceloni, glavnem mestu Katalonije, ki se po jeziku in zgodovini popolnoma loči od ostale Španije, kjer se nahaja večina španske industrije, kjer je ljudstvo najbolj napredno in delavstvo najbolj organizirano, je bila nevolja najbolj očitna. Večina rezervistov se sploh ni odzvala vpoklicu, drugi so se zopet uprli vkrcanju na parobrode, radi česar so bili po prekem sodu ustreljeni. Ko se je to razvedelo, se je 18. julija zbrala v barcelonskem pristanišču velika množica prebivalstva, da prepreči vojaške transporte in je s klici »Doli z vojno!« predrila policijski kordon. Velik del vojaštva je začel simpatizirati z izgredniki. Istočasno so se sestali zastopniki sindikalističnih delavskih organizacij in so sklenili za 26. julija proklamirati generalni štrajk. (Treba je vedeti, da španskih sindikalistov ni zamenjati z delavskimi sindikati — strokovnimi organizacijami — pri nas in po ostali Evropi, temveč, da so to anarho-sindikalistična delavska udruženja, najbolj razvita zlasti na Pirenejskem polotoku in v latinski Ameriki. To so ostanki Prve delavske internacionale in potomstvo raznih anarhističnih teoretikov. V delavskem pokretu se nahajajo še za komunisti, na skrajni levici. Razpadajo pa sami v sebi v več struj in idejnih skupin, od idealnih propovednikov vsečloveške ljubezni po vzoru Tolstega, ki odklanjajo vsakršno nasilje, do najradikalnejših akcijonašev. Njih organizacijski sistem je zelo elastičen in se naslanja največ na nenapisana pravila simpatije in morale. Obstoje prav za prav samo lokalni klubi, včasih zelo na gosto posejani, ki se pečajo poleg vprašanj gospodarskega, v enaki meri tudi z vprašanji kulturnega in političnega značaja. Vzdržujejo se s prostovoljnimi prispevki, centralizacije in birokracije ne poznajo, pač pa vzdržujejo med seboj živahne stike in so v slučaju potrebe hitro mobilni. Ne priznavajo kakršnekoli autoritete, razen autoritete duha. Oficijelne politike ne priznavajo, pri volitvah in parlamentarizmu ne sodelujejo, zato volitve v Španiji niso nikdar pravi izraz ljudske volje.) Stopili so tudi v stik z delavskimi organizacijami ostalih španskih mest s pozivom, da se 1. avgusta istotako pridružijo štrajku. To pa je bila velika taktična pogreška, ki so jo morali barcelonski delavci plačati s svojo krvjo. Kajti, preden so začela ostala mesta stavkati, je bil štrajk v Barceloni že nasilno zadušen in vse gibanje je bilo potem razdrobljeno v posamezne epizode, ki jih je oblast drugo za drugo zatrla. Če bi bil generalni štrajk po vsej deželi enotno organiziran in istočasen, to je, da bi bila Barcelona par dni počakala, ali

da bi bila ostala mesta par dni poprej posegla v boj, bi bile posledice lahko čisto drugačne.

26. julija zjutraj so krožile po mestu skupine stavkujočih, ki so skrbele, da se v nobenem obratu ni začelo delati. Kmalu so se začele iz predmestij pojavljati kompaktna kolona ljudskih množic, ki so ustavljale omnibuse in vozove cestne železnice; zlasti ženske so se pri tem odlikovale. Opoldne je že vse mesto popolnoma počivalo.

Ali, vsej akciji je manjkalo glave, ljudje, ki bi morali gibanje voditi, so odpovedali. V Barceloni je ljudska masa stala ure in ure na trgu pred mestno hišo in čakala, kdaj bo mestni svet, ki je bil povečini republikanski, izklical republiko. Ta pa se je bal napraviti kak odločilen korak in se je razšel. V nekaterih drugih mestih so sicer izklicali republiko, vendar so ostale to le brezpomembne epizode, ker ni bilo podpore iz centra. 27. in 28. julija so zgradili vstaši po barcelonskih ulicah barikade. V ostalem je bilo pa vse gibanje mas naperjeno proti cerkvam in samostanom, katerih so precej požgali, ne da bi se pri tem znašali nad duhovnimi osebami, od katerih sta samo dve izgubili življenje in sicer neki duhovnik, ki je na množico streljal, in neka redovnica, ki ni hotela zapustiti gorečega samostana.

Vstaja je pa ostala omejena skoraj izključno na Katalonijo. Večja mesta ostalih provinc se niso priključila gibanju iz bojazni, da bi se jim moglo očitati, da ogrožajo narodno edinstvo. Tako so vladi zveste čete zmagale in 1. avgusta je bila vstaja popolnoma zadušena. V barcelonske zapore je romalo 3000 vstašev.

Vlada je sedaj rabila nekoga, komur bi naprtila odgovornost za te nemire in njeni klerikalni člani so se tu kajpak v prvi vrsti spomnili Francisca Ferrerja. Ta se je meseca marca istega leta, po dvomesečnem bivanju v Barceloni, kjer je nadzoroval dela v svoji založbi, vrnil v Pariz, kamor so ga klicali posli od njega ustanovljene mednarodne lige za vzgojo. Pripravljaj je tudi prevode več znanstvenih del v španščino, kakor: »Človek in zemlja« od Reclus-a, »Sociologijo« od Letourneau-a, »Francosko revolucijo« od Krapotkina. Ob koncu aprila je šel v London, prav tako radi prevodov iz angleščine. Tu je prejel sredi junija poziv svojega brata, naj takoj pride na njegovo posestvo Mongat pri Barceloni, ker sta svakinja in nečakinja nevarno oboleli za tifusom. Temu pozivu se je Ferrer takoj odzval in je s svojo živlensko družico, Soledad Villafranca, ki ga je spremljala na vseh potih in ga s svojo visoko inteligenco krepko podpirala pri vseh njegovih podjetjih, odpotoval v domovino. Ko je bila bolezen v bratovi družini premagana, je ostal še doma radi poslov v založbi. 26. julija zjutraj se je Ferrer podal v mesto, da obavi v svoji založbi korekture k tisku Krapotkinove »Francoske revolucije«. O nemirih v mestu še ni imel pojma. Ostal je v delavnici do večera in je bil začuden, ko se ni mogel radi ustavljenega prometa odpeljati domov. Šel je s par svojimi prijatelji v neki lokal večerjat in se je potem ponoči peš vrnil v Mongat. O nemirih je vedel samo to, kar je od drugih zvedel.

Nemudoma po zadušeni vstaji je začelo klerikalno časopisje trditi, da je vsemu kriva propaganda Ferrerja in njegove šole in takoj so se našli tudi plačani subjekti, ki so trdili, da so videli Ferrerja na čelu neke drhali, ki je na njegovo povelje zažigala neko cerkev. Prijatelji, ki so spoznali veliko nevarnost za Ferrerja, so ga nasiloma skrili na kmetih. Medtem je »Guardia zivil« (žandarmerija) po mili volji gospodarila v njegovem stanovanju; njegovo družico in bratovo družino so po mučnih

zasliševanjih in daljšem zaporu izgnali, hišo so pri iskanju morebitnih obtežilnih dokumentov razkopali od vrha do temeljev, niso pa ničesar našli. Šele potem, ko so vse domače spravili iz hiše, so baje našli žandarji v neki zidni duplini nekakšno, s pisalnim strojem napisano revolucionarno proklamacijo, ki pa je bila tako naivno sestavljena, da se je na prvi pogled lahko spoznalo, da je podtaknjena.

Na ta lažnjivi dokument in na izpovedbe kupljenih prič, ki so trdile, da so videle Ferrerja v dneh vstaje, ko je vodil vstaje po barcelonskih ulicah, se je naslanjala vsa obtožba proti Ferrerju. Ko je ta slišal, česa ga dolže, ga ni vzdržalo več na varnem in 1. septembra zgodaj zjutraj se je napotil peš v Barcelono, da se prostovoljno javi državnemu pravdniku, misleč, da mu bo lahko dokazati svoj alibi. Ni pa računal z vaško klerikalno kmečko gardo, ki ga je na poti spoznala, aretirala, ves dan mučila in zasmehovala in ga proti večeru, vkovanega v železje, oddala v barcelonsko garnizijsko ječo.

Dejstvo, da se je Ferrer po prizadevanju prijateljev en mesec izogibal aretaciji, mu je sodišče štel v obremenitev. Bilo pa je to popolnoma naravno; on kakor njegovi znanci so vedeli, da bi bilo zanj skrajno nevarno, če bi prišel sfanatiziranim elementom v roke. Načrt njegovih prijateljev je bil, da ga drže na varnem tako dolgo, dokler se javno razburjenje in paznost oblasti ne poležeta, da mu potem lažje omogočijo odhod v inozemstvo. In zelo so mu pozneje zamerili, da je bil sam tako nepreviden, da je zaupal objektivnosti španskega sodišča.

Akte slučaja Ferrer je državno pravdnništvo izročilo vojaškemu sodišču, ki je uvedlo pospešen postopek. Oblasti so se namreč bale, da bi se ne zgodilo kakor leta 1907, ko je vlada pod pritiskom evropske javnosti bila prisiljena Ferrerja izpustiti. Da bi se to tudi sedaj ne zgodilo, je vojno sodišče, pod vplivom klerikalne autokracije seveda, sklenilo slučaj Ferrer likvidirati, preden bi evropska javnost prišla k sapi in preden bi se mogla organizirati mednarodna akcija za njegovo obrambo. Ferrerju niso dovolili, da si sam izbere zagovornika, ampak so mu predložili spisek oficirjev, ki jih ni poznal, s pozivom, da si iz predloženih izbere enega kot zagovornika. Izbral si je enega na slepo srečo in ni se razočaral: mož, ki si ga je izbral, je bil bela vrana, značajan, pravico-ljuben in napreden. Storil je vse, kar je bilo v njegovi moči, da bi Ferrerja rešil, žal, da zaman. Že čez nekaj dni je bila preiskava proglašena za zaključeno, ne da bi se oziralo na zahtevo obtoženca in njegovega zagovornika, da se zaslišijo tudi priče, ki bi mogle potrditi, kje se je Ferrer nahajal usodne dni in kaj je počel. Sodišče je zaslišalo samo priče, ki so Ferrerja obteževali. V akt, ki je obsegal 600 strani, je zagovornik dobil vpogled šele en dan pred glavno razpravo, ki se je vršila dne 9. oktobra in na kateri je bila izrečena Ferrerjeva smrtna obsodba z ustreljenjem. Justifikacija se je izvršila že 13. oktobra zjutraj, tako zelo se je oblastim z njo mudilo.

Vso noč pred usmrčitvijo so ga mučili z vsiljivo navzočnostjo nekega patra, ki se je menda zaklél, da mora še v zadnjem trenutku rešiti njegovo grešno dušo, dasiravno je Ferrer lepo prosil, naj mu ne grenijo zadnjih ur in naj mu prizanesejo z navzočnostjo neprijetne osebe. Odgovarjali so mu, da je tak zakon in ukaz. Še na morišče je šel duhovnik s križem v roki trdovratno tik njega, kakor da so hoteli idealnemu brezvercu kazen na ta način še poostriti. Na nasipu trdnjave Montjuich pri Barceloni je bila njegova zadnja postaja. Guverner ga je vprašal po

zadnji želji: »Želel bi, če je mogoče, da mi ni treba poklekniti in da mi ne zavežete oči.« To so mu dovolili. Samo roke so mu zvezali na hrbtu. Z dvignjeno glavo je zrl v puškine cevi, naperjene vanj, in je zaklical vojakom: »Merite dobro, fantje! Vi temu niste krivi! Jaz sem nedolžen! Naj živi moderna vzgoja!«

Tako je bil odstranjen mož, ni pa bila s tem premagana ideja, kateri se je bil posvetil. Njegova »Escuela Moderna« je bila sicer oblastno zatvorjena, vendar je njen sistem v številnih šolah raznih svobodomiselnih združenj živel dalje. Njegovo založništvo je pod drugim naslovom po njegovih navodilih nadaljevalo z izdajami najboljših del v svrhu racionalistične vzgoje v duhu monističnega svetovnega nazora. Ustanovljene so bile posebne šole za odrasle (začetne za analfabe te kakor tudi ljudske univerze za pismene), ustanovljen je bil poseben seminar za racionalistično vzgojo učiteljev, ki bi bili sposobni vzgojevati bodoči rod v duhu človečnosti in čiste resnice, brez razlik spola, razreda in individualnosti, s popolno izločitvijo kazni, odlikovanj, posvetne in religiozne autoritete, sledeče principu, da se z vzgojo ne sme vstvarjati iz otroka nekaj novega, temveč se naj v njem samo razvijajo sposobnosti, ki so mu dane od narave, pri tem pa se mora posluževati vseh pridobitev moderne higijene in psihologije, v kolikor se tiče šolstva in vzgoje ter fiziološkega razvoja otrokovega.

Ferrerjevo življenje ni bilo zaman: 22 let po njegovi smrti ga časti vsa Španija kot svojega prvega buditelja in mučenika.

Literatura: Francisco Ferrer: »Moderne Schule«, Verlag Syndikalist, Berlin. — Pierre Ramus: »Francisco Ferrer, Märtyrer der freien Jugenderziehung«, Verlag E. u. B., Wien-Klosterneuburg. — B. Simaro: »El Proceso Ferrer y la Opinion Europea«, by El Socialista, Madrid. — Joseph McCabe: »The Martyrdom of Ferrer«, by Wats & Co., London. — Jean Jacques Kaspar: »Pour la Revision du Procès Ferrer«, by Schleicher Frères, Paris.

NATHAN GURDUS:

IZ MANDŽURIJE

V Mandžuriji si stojita sovražno nasproti dva naroda. Svet čuti, kako se bliža novo ljudsko klanje. Vojni teoretiki pravijo: »No da, Japonska — Kitajska. Tu mora priti do vojne, pri tem podedovanem sovraštvu med obema narodoma!...«

Kakor je vedno »dedno sovraštvo« prazen pojem za pomirjenje, tako je tudi v Aziji. Zopet naj se opraviči klanje ljudi z »dednim sovraštvom« med dvema narodoma.

Dedno sovraštvo? Ali mar kitajski kuli sovraži japonskega delavca? Mi, ki smo v bivši azijski Rusiji videli, kako so se kitajski in japonski proletarci z ramo ob rami borili za skupne interese in ideale, vemo, kako zlagana je fraza o »dednem sovraštvu« med tema narodoma.

Nahujskani po šovinistih si stojé sedaj nasproti ljudje iste rase, istega razreda, samo v drugačnih uniformah.

*

Mirno so živeli kitajski in japonski obrtniki in delavci v Sibiriji in še celó v »vojni« Mandžuriji. Japonci so v tujih krajih večinoma rokodelci. Izredno nadarjeni rokodelci. Pa tudi Kitajci ne zaostajajo za njimi. Posebno kitajske težake vedno iščejo. Ti ljudje delajo za nizko plačo 18 do 20 ur na dan. V Mandžuriji je tudi mnogo bogatih Kitajcev. Pošte-

nost kitajskih obrtnikov in trgovcev je svetovno znana. Stisk rok velja za nje več nego v Evropi notarsko podpisana pogodba. Za Kitajca je bilo največje razžaljenje, če si mu rekel, naj podpiše menico. Njegova obljuba je sveta in ne gre končno nikdar »na protest« kakor menica.

Tudi poštenost japonskega ljudstva je znana. Značilno je, da japonske hiše sploh nimajo ključavnic. Pri veliki tatvini policija dobro ve, da zločinca ne sme iskati med revnimi domačini, temveč, da ga je treba iskati v razkošnih hotelih evropskega okraja.

Seveda so na Kitajskem roparske tolpe, toda to so plod večnih generalskih vojn.

*

Poglavje zase je japonska vljudnost.

Že japonski pozdrav kaže to še celo za orijent izredno vljudnost Japoncev. Globok poklon in sikajoč vdih sape. To naj pomeni: »Vdahnem svojo sapo, da ne pride na tvoj cenjeni obraz!«

Na Japonskem ne slišiš zmerjanja ali prepira. Ko je japonski policaj v zasedeni Sibiriji koga aretiral, je dejal: »Žal mora tvoj sluga aretirati tebe, blagorodni sin blagorodnega očeta!« Seveda so kasneje marsikaterega »blagorodnega sina« z vso vljudnostjo ustrelili! Žal se neha Japončeva vljudnost pri njegovi ženi. Japonci so azijski Angleži. Kljub njihovemu lovu za vsem modernim nosijo še vsi starodavne lasulje. Naj omenim tipično, staro japonsko ceremonijo pri obiskih:

Ko Japonca z njegovo ženo povabi k sebi kak znanec, pusti ta po starem običaju svojo ženo na cesti, da tam čaka, in gre sam v hišo. Prijatelj dobro ve, da čaka zunaj žena, in ga vpraša: »O, kaka roža stoji pred mojo hišo?« Mož čakajoče žene se začne priklanjati in mrmrati: »Nobena roža ni to, temveč dekla tvojega sluge in pusti jo, naj stoji!« Prijatelj ugovarja temu in hvali ženo gosta, čigar dolžnost je, da ponižuje svojo ženo. Tako traja ta vljudni prepir pol ure, šele potem se odloči, da gre po svojo ženo.

*

Otrok in kopelj vladata na Japonskem.

Japonec lahko več dni vzdrži brez jedi in pijače, toda vsak dan se mora kopati v topli vodi!

Otroka na Japonskem ne samo ljubijo, temveč obožujejo. Stari možje in žene vstanejo s svojih sedežev v tramvaju, če vstopi kak otrok. Če bi kdo tepel otroka, bi bil kaznovan s težko ječo. Japonci živé za svoje otroke. Zato se Japonec najrajši oženi z žensko, ki mu pripelje s seboj v zakon vsaj enega nezakonskega otroka, ker tedaj ve, da je žena plodovita.

*

Kitajec se v Mandžuriji pogovarja z Japoncem večinoma v ruščini. Oba se mnogo lažje naučita ruski nego svojih sorodnih jezikov. Pri tem pa moram povedati, da to ruščino razumeta le Japonec in Kitajec, ne pa Rus.

*

Mi mislimo: Kako je vendar mogoče razlikovati Kitajca od Japonca. Saj vendar oba enako izgledata.

Kitajski sodrug mi je rekel: »Vi Evropci izgledate vsi enako, isti skrivnostni obrazi!« Tako je. Mnogo čudovitega vidimo v Aziji in se marsikdaj čudimo in norčujemo nad tem. Kdo ve, koliko smešnega, tujega in čudnega vidijo na nas kitajski in japonski tovariši!

TONE ČUFAR:

BREZ ROK

Še zdaj živi v njem grozotna ura,
še zdaj ga žge spomin na tisto noč,
ko je nad strojem zgubil svojo moč.
Z njo zgubil je roke,
ki v stroju so ostale,
roke, roke, edin zaklad,
edini vir življenja zanj,
za ženo in za male.

Ta strašna noč mu je usodo prelomila.
Poprej so ga ljubili, spoštovali,
zdaj se ga vsakdo izogiba,
od vseh izločen, vsem odveč,
se klati po cestah,
požira prah in gazi sneg,
pozna vse kraje, slednji breg,
predmestja, ulice zakotne,
najbolj pa glad in žalosti popotne.

Pred to nočjo še ni okusil pravega gorja,
še ni spoznal globine zla in bolečin,
ki so jih težke rane dale.
Njegovega srca ni mučila bridkost,
njegovih misli ni obup zastrupljal.
Imel je ženo, dom, otroke,
imel je svoje pridne roke.

Zdaj je ubog, sam in brez rok.
Ženo bi rad objel, z otroki pokramljal,
z njimi na toplem spal
in jih po licih veselo pobožal.
Pa nima rok,
ne žene,
ne otrok.

Ženo objemajo tuji ljudje,
otrok pa nihče ne boža.
Otroci trpe, ljudje jih tepo,
z njimi ravnaajo brezsrčno, grobo,
a njega po cestah
in oglih pehajo.

BERNARD SHAW

Ko je bil danes slavni angleški pisatelj in dramatik Bernard Shaw še popolnoma neslaven, je govoril z njim o hipnozi znani kriminalni pisatelj Conan Doyle.

Shaw mu je odgovoril: »Nobenega človeka ne poznam, ki bi imel toliko hipnotične sile v sebi kakor knjigarnar Evans v Queen Streetu.«

Čez nekaj časa sta se Doyle in Shaw zopet srečala. Doyle je priporočeval, da je obiskal Evansa, ki je začudeno izjavil, da prav nič ne razume o hipnozi. »Kaj!« je vzkliknil Bernard Shaw, »mister Evans ne zna hipnotizirati? Potem bi pač rad vedel, kako napravi, da on edini v Londonu prodaja svojim kupcem moje knjige.«

Conan Doyle je bil prepričan spiritist. Nekoč je nevernemu Shawu pripovedoval o klicanju duha s trkanjem po mizi.

»Zagotavljam vam, da se je mizica res začela gibati.«

»Zakaj ne?« je dejal Bernard Shaw. »Pametnejši pač odneha.«

*

Slikar je prinesel Shawu mapo z risbami, ki naj bi ilustrirale Shawovo dramo »Sveto Ivano«. Slog te grafične umetnine je bil kubističen z neodaističnim poudarkom. Tako je n. pr. devica v oklepu izgledala kot škatlja za cigare z vtaknjenim svinčnikom in z ozadjem, podobnim plisiranimu žepnemu robcu. Shaw ni hotel teh risb sprejeti niti za ilustracije svoje knjige, niti ni hotel napisati uvoda za to mapo. Pač pa je izjavil slikarju, da bodo imele te risbe isti uspeh kakor »Sv. Ivana«.

Slikar se je potrudil, da je to Shawovo sodbo označil v najširših krogih. Tako je prišlo do tega, da je neki založnik vprašal Shawa, ali se je res tako izrazil.

»Da,« je dejal Shaw, »toda napačno so me razumeli. Nisem mislil, da zaslužijo risbe isti uspeh kakor moja »Sveta Ivana«, temveč kakor zgodovina device Ivane orleanske; in to so, kakor veste, sežgali.«

*

Na neki dobrodelni prireditvi je plesal Shaw z neko damo, ki se je čutila radi tega zelo počaščeno.

»Kako prijazno je to od vas, mojster, da plešete s tako brezpomembno žensko, kakor sem jaz!«

»Toda, milostljiva,« je odvrnil Shaw, »ali mar nismo na dobrodelni prireditvi.«

*

Neka igralka je pisala nekoč Shawu:

»O meni trdč, da sem najlepša žena sveta. O Vas pa pravijo, da ste najbolj razumni izmed vseh ljudi. Zato Vam predlagam, da se vzameva. Gotovo bova dobila popolne otroke.«

Shaw ji je odpisal:

»Žal mi je, da moram odkloniti Vaš cenjeni predlog. Predstavite si, da bi po igri narave najini otroci dobili moj obraz in Vašo pamet. To bi bili gotovo najnepopolnejši otroci na svetu.«

*

Shaw je dobil polo o dohodninskem davku in je vestno odgovoril na vsa vprašanja. V rubriko »Kdo je še udeležen pri poslu?« je napisal: »Finančni urad!«

*

Shaw je šel v gledališče v svojem žametastem jopiču in ne v fraku, kakor predpisuje angleška etiketa. Po ravnateljevem naročilu ga je biljeter zadržal pri vratih in mu rekel, da tak ne sme v gledališče.

»Ali radi svojega žametastega jopiča?« je vprašal Shaw.

»Seveda,« je dejal sluga.

»Prosim,« je Shaw mirno rekel, »saj ga lahko slečem.« Besedam je sledilo dejanje.

Z jopičem čez rame je hotel Shaw v dvorano.

»To vendar ne gre!« je zaklical obupani sluga.

»Kako, da ne?« je Shaw nedolžno vprašal. »Radi vaše neumne etikete se vendar ne bom do nagega slekel.«

*

Shawa so vprašali, kaj misli o zakonskem življenju.

»Z zakonom je podobno kakor pri framazonih,« je dejal Shaw. »Oni, ki jih ne sprejmejo, ne morejo nič pripovedovati; drugi pa obvezno molče.«

*

Mlad igralec je prosil Shawa, naj ga priporoči. Shaw mu je ugodil in napisal sledeče priporočilo: »Priporočam Vam najtopleje igralca R. Igra Hamleta, Shylocka, Cezarja, piščalko in biljard. Biljard igra najbolje.«

*

Bernard Shaw je popolen abstinent. Vendar je izjavil sledeče:

»Alkohol je tekoča solnčna luč, edina, ki razsvetljuje turobne stanovanjske kasarne. Alkohol hočete prepovedati? Prepovejte tudi revščino in bedo! — Alkohol je kloroform za ljudstvo. Če odpravite to opojno sredstvo, morate najti nadomestilo. Oglejte si Američane z njihovim slavnim »suhim« zakonom. Namesto alkohola so uvedli sport in krščansko znanost. Vidite, da alkohol še ni najhujša stvar.«

DELAJSKO KULTURNO GIBANJE V SLOVENIJI

(Poročilo predsednika »Svobode« na kongresu 13. dec. 1931)

Delavci so lačni kruha, mnogo jih nima dela, v drugih tovarnah je zopet skrajšano delo ali periodično brezplačno »praznovanje«. Odpovedujejo se kolektivne pogodbe, tu in tam se obljublja ali grozi še poslabšanje.

Ali je to *pravi čas za agitacijo za delavsko kulturno gibanje*? Vprašati se moramo, ali je bilo doslej že sploh kedaj delavcem z rožami postlano? Ali se niso, odkar živijo, morali boriti z bedo, pomanjkanjem, brezposelnostjo? Ali ni mar vse delavsko gibanje nastalo baš iz želje, da se nekoč konča gospodarska in kulturna beda proletarijata? Gotovo pretresa danes ves svet taka kriza, kot je še nismo doživeli. Toda zamisliti se moramo v težke začetke delavskega gibanja, v prvo prebujanje delavcev in njihovo organiziranje po prvih apostolih in učencih marksistične ideje, v težkoče, ki so jih imeli prvi agitatorji in propagatorji, proti katerim je bilo vse: topost in nerazumevanje delavcev, sovražnost in gospodarska premoč nasprotnikov, avstro-ogrski birokratizem, združena moč Habsburžanov in cerkve.

In kaj je bilo prvo in najuspešnejše sredstvo za prebujanje delavcev iz mrtvila in popolne nesamostojnosti? Izobrazba, in to bodisi v obliki agitacije ali propagande, lista ali brošure, igre ali pevskega zbora. Brez tega izobraževalnega dela ne bi bilo danes na svetu mogočnega modernega delavskega gibanja. Zato je *delavska prosveta tudi v današnji dobi najzanesljivejši pomočnik vseh različnih panog delavskega gibanja*.

Delavska kultura more obstojati le iz *zavednih* delavcev. Izobraževalno delo razodene delavcu posebno stališče, ki ga zgodovinsko ima delavski razred, in mu pomaga, da to spoznanje uporablja za solidarno udejstvovanje s svojimi tovariši.

Prebujeni delavec občuti v začetku takozvano razredno zavest kot neki daljnji klic, ki mu je treba slediti. Polagoma postaja ta slutnja močnejša in se izpremeni v spoznanje, v *prepričanje, ki ga popolnoma nobena*

sila ne ugasne več. Vsi ljudje niso enako sprejemljivi za zdrave in globoke ideje. Mnogo jih je najrajši brez prepričanja, da se brez prave strehe love iz dneva v dan. Samo z vztrajnim, potrpežljivim in požrtvovalnim izobraževalnim delom se vzgajajo delavci v trdnem prepričanju. Le oni, kdor ve, kaj je marksizem in kaj hoče, je zavarovan proti različnim nevarnostim. Ta ne izgubi niti upanja niti poguma ob hudi uri, ne postane ne kverulant, niti se ne udaja otroško-sanjavi nadam.

Le ono delavsko gibanje, ki ga vodijo res prepričani ljudje in ki sloni na trdnem kadru, je zdravo. Z drugimi sredstvi za neko enodnevno materialno stvar pridobljeni ljudje še hitreje odidejo, nego so bili pridobljeni. V delavskem gibanju Slovenije se opažajo različni pojavi in tendence, kratkovidni oportunistem se oglašajo tu in tam. Zdravo enotnost delavskega gibanja more ohraniti in razvijati le jasno spoznanje in hotenje. Zato je potrebno sistematično kulturno delo. Zato je potrebna »Svoboda«, naša kulturna zveza. Zato se na današnjem kongresu zahvaljujemo vsem, ki so nas kakorkoli podpirali in pričakujemo, da se bo pomnožilo število naših odkritosrčnih prijateljev in sodelavcev.

Da preidem k samemu poročilu o delovanju naše zveze: »Svoboda« je preživela precej različne faze, kakor jih pač preživlja vsaka stvar, ker vse se stalno razvija in izpreminja. Ker se je »Svoboda« prepuščala preveč sama sebi, ker je marsikak vodilni sodrug v delavskem gibanju gledal na njo od zgoraj dol kot na nekaj postranskega, ker se ji ni posvetila vsa potrebna pažnja, so se menjali njeni centralni odbori in izgubila se je za zdrav napredek vsake organizacije potrebna kontinuiteta v delu. Zato je prišla pred leti nad »Svobodo« že kriza njene enotnosti in obstoja. *Dobrih pet let že se pa »Svoboda« sistematično razvija.* Centrala je sprejela načelo, da mora biti naša zveza predvsem *kulturno-vzgojna* in da se mora po tem namenu ravnati delo vseh različnih odsekov in podzvez. To spoznanje je že prodrlo tudi med večino članstva. Najmanj razumevanja za to je med delavskimi sportniki, ki včasih malo preveč plavajo v duhu časa.

Centrala se je zato vedno trudila, da vzbudi med člani čim več *pokretašev*, čim več smisla za idejo samo. Zato je dala iniciativo za ustanovitev »Cankarjeve družbe«, ki od leta do leta izdaja lepše knjige in širi našo misel v zadnjo gorsko bajto. Skrbela je in skrbi, da se čim bolj širi število resničnih bralcev *mesečne revije »Svoboda«*, ki jo izdaja posebni konzorcij. Zato se je s tem konzorcijem dogovorila, da prejemajo to revijo vsi člani »Svobode« in priključenih društev pod najugodnejšimi pogoji. Tako dobra in obenem tako cenena revija je mogoča le zato, ker se dela vse z *idealizmom*, brezplačno. Kljub temu ostanejo še veliki stroški za tisk. Vsekakor objektiven človek bo priznal, da je revija »Svoboda« prav dobra. Morda bi kdo očital premajhno število domačih sodelavnikov. Temu gotovo ni kriv konzorcij, temveč to, da je *med slovenskimi pisatelji, pesniki, drugimi intelektualci — in študenti zelo, zelo malo ljudi, ki bi hoteli z vso nesebičnostjo sodelovati v delavskem gibanju.* Skoraj bi pretiraval, če rečem, da deluje v delavskem kulturnem gibanju v Sloveniji toliko intelektualcev, kolikor ima človek prstov na rokah. Začasno še veljajo za večino Cankarjevi »Hlapci«, pa tudi za spremembo tega bo še poskrbel čas. Nikdar pa se ne sme pozabiti, kdo je *danes* z nami.

Druga skrb centrale je bilo prirejanje *predavanj in izobraževalnih tečajev*, kolikor je to mogoče, in *usmerjenje dela vseh različnih odsekov po osnovnem smislu in namenu našega dela.* Pri tem je centralo oviralo

pomanjkanje dobrih predavateljev, sposobnih ljudi, ki bi vodili posamezne podzveze, različno postopanje oblasti v raznih krajih, radi česar smo se večkrat obrnili na bansko upravo, in nemarnost nekaterih podružnic. Kljub vsemu boste videli, da je bilo v splošnem delovanje naše zveze od lanskega kongresa, 9. dec., do danes precej živahno. Preden preidem na tozadevno konkretno poročilo, naj še omenim, da se je v odnošajih napram drugim delavskim organizacijam marsikje zboljšalo naše razmerje do *posameznih strokovnih organizacij*, tako, da je to ponekod prav lepo. Sama *Strokovna komisija* je vedno s simpatijo spremljala vsako naše delo. *Klub Strokovne komisije v Delavski zbornici* nas je vselej upošteval in res skrbel, da se kulturne organizacije kolikor mogoče podpirajo. Mi smo skušali po vseh svojih močeh dokazati, da smo vredni simpatij, upoštevanja in dobrohotne podpore.

Delo celokupne zveze od lanskega kongresa do danes je tako-le:

V *Bistrici* nad Mariborom je najagilnejši *pevski* odsek, ki je nastopil večkrat doma in gostoval v Ptujju o priliki 10-letnice tamošnje »Svobode«.

Podružnica v *Celju* je imela *34 različnih prireditev*: 12 predavanj, 12 pevskih koncertov in nastopov, eno igro in razne druge prireditve. Ima tudi agilni šahovski odsek. Člani so prav dobri, korajžni »Svobodaši«.

V *Črni* je »Svoboda« vprizorila 3 igre, dva tamburaška koncerta, 4 predavanja, 2 izleta in 1 veselico. Podružnica ima tudi svojo knjižnico.

V *Dobrunjah* pri Ljubljani živi prav agilna »Svoboda« z dobro se razvijajočo knjižnico, dramskim odsekom in z godbo na pihala. Priredila je 6 različnih prireditev.

V *Fali* je letos aktivno delovala knjižnica in tamburaški odsek podružnice. Podružnica je priredila več predavanj in 7 drugih prireditev. Pevski odsek se bo reorganiziral.

Gorje pri Bledu ima lepo »Svobodo« s knjižnico, ki šteje 608 del, z dramskim in tamburaškim odsekom. Slednji se bo menda opustil. Podružnica je priredila 5 predavanj, 1 igro, s katero je gostovala na Jesenicah, in 2 drugi javni prireditvi.

Guštanjska »Svoboda« je morala preživeti hudo krizo, zvezano s finančnimi težavami, ker je odpotovala na razne kraje večina prejšnjega članstva. Sedaj se je že opomogla. Ima 1624 del obsegajočo knjižnico, tamburaški in dramski odsek, ki se vsi pridno vadijo. Prirejati bodo začeli tudi redna predavanja.

V *Hrastniku* sta dve »Svobodi«, ker je kraj raztegnjen in tako razdeljen, da v spodnjem delu delajo steklarji in kemični delavci, v zgornjem pa rudarji. Obe »Svobodi« skupaj s sodelovanjem drugih delavskih organizacij sta organizirali za zimsko sezono *izobraževalni tečaj*, ki ga obiskuje redno okrog 80 slušateljev in kamor hodijo podučevati razni sodrugi iz Ljubljane. »Svoboda« I je poleg tega priredila 5 predavanj, 1 igro in dva koncerta. Ima tudi svojo knjižnico. »Svoboda« II je vprizorila 4 igre in več drugih prireditev. Ima knjižnico, pevski in dramski odsek.

Javorniška »Svoboda« ima knjižnico, pevski in mandolinski odsek. Priredila je 19 javnih prireditev, večinoma pevskih.

Na Jesenicah ima podružnica dobro se razvijajočo knjižnico, pevski, dramski, šahovski in sportni odsek z nogometnim, hazenskim in smučarskim pododsekom. Priredila je 11 dramskih predstav, otvoritev svoje smučarske kočje na Mužakli in več drugih prireditev. To je ena najvzornejših podružnic.

V *Kočevju* se »Svoboda« težko razvija radi vedno hujše krize pri rudniku in radi posebnih kočevskih razmer (ni strokovne organizacije). Vendar člani vztrajajo in se poslužujejo zlasti svoje knjižnice. Sportni odsek je zaspal.

V *Kranju* se je ustanovila podružnica na jesen. Obeta lep razvoj in razmah. Ima že knjižnico, pevski in dramski odsek. Tej »Svobodi« bomo posvečali največjo pažnjo, ker Kranj postaja tudi industrijska metropola Gorenjske.

V *Kropi* je začasno podružnica pasivna radi hude gospodarske krize.

V *Lescah* se »Svoboda« zopet obnavlja.

V *Libovjah* pri Zabukovci nad Celjem se je ustanovila »Svoboda« šele letos. Ima že lepo knjižnico, ki so si jo ustanovili tamošnji idealni sodruzi večinoma iz svojih sredstev. Pevski odsek je imel že dva uspeha koncerta.

V *Litiji* je začasen zastoj v javnih prireditvah. Članstvo ni padlo.

Ljubljanska »Svoboda« je priredila šest prav lepo uspešnih prosvetnih večerov in njen dramski odsek (Delavski oder) je gostoval v zunanjih krajih. Sportni klub »Svoboda« je samostojno društvo. Pevski zbor se ni obnesel. Delavski oder se bo izkazal zopet v tej sezoni. Podružnici primanjkuje tovarniških delavcev, najaktivnejši člani so pa zaposleni za celotno zvezo, tako, da se ne morejo posvetiti podružnici sami.

Mariborska »Svoboda« ima prosvetni, pevski, šahovski in sportni odsek. Priredila je izobraževalni tečaj (filozofsko-socialni seminar), 21 predavanj, dva pevska koncerta, 14 sportnih tekem, eno šahovsko simulantko, več drugih prireditev in poskrbela je za delavske predstave v gledališču. Njeno delovanje se je napram prejšnjim letom znatno izboljšalo.

V *Mežici* ima »Svoboda« knjižnico in dramski odsek, želi obnoviti tudi tamburaški odsek. Vprizorila je 3 igre.

Na *Muti* še vedno nima potrjenih novih pravil. Ko se ta zadeva uredi, se bo podružnica prav lepo razvijala.

V *Prevaljah*, pravzaprav na *Lešah* pri Prevaljah, je idealna »Svoboda« s knjižnico, čitalnico, dramskim in tamburaškim odsekom. Priredila je več predavanj in iger.

V *Ptuju* je v »Svobodi« dramski, pevski, tamburaški, kolesarski, esperantski in prosvetni odsek. Podružnica ima tudi svojo knjižnico. Priredila je proslavo svoje 10-letnice, 5 iger, 1 koncert, več izletov, kolesarsko dirko, 12 predavanj in več drugih prireditev. V tej »Svobodi« je nekaj izredno požrtvovalnih sodrugov.

V *Rogaški Slatini* živi še »Svoboda« kljub ustavitvi dela v steklarni. Člani so prav dobri. Pevski odsek je vprizoril več uspešnih koncertov.

V *Rušah* ima »Svoboda« svojo knjižnico in pevski odsek. Začasno se v podružnici občuti kriza redukcije.

Senovo-Rajhenburg ima pridno »Svobodo«, ki prireja predavanja, igre in izlete. Redno deluje dramski odsek.

V *Starem trgu pri Rakeku* se občuti kriza v lesni industriji in slabe prometne zveze z Ljubljano. »Svoboda« kljub vsemu vztraja s svojo knjižnico, dramskim in tamburaškim odsekom. Vprizorila je 3 igre in nekaj drugih prireditev.

V *Studencih pri Mariboru* je morala podružnica preživeti krizo, ki je sledila presmelemu početju z zidavo telovadnega doma. Sedaj se je že opomogla. Priredila je 19 predavanj, dramski odsek je vprizoril več iger, bilo je precej prireditev za finančno sanacijo podružnice.

V *Šiški* (Ljubljana VII) ima »Svoboda« dramski, kolesarski, pred-

vateljski, fotoamaterski odsek in recitacijski zbor. Priredila je 5 predavanj, 4 igre in dve drugi prireditvi.

V *Šoštanj* je priredila »Svoboda« 6 predavanj, ima knjižnico in tamburaški odsek.

V *Trbovljah* ima »Svoboda« svoj kino, ki je uprizoril 229 kino-predstav (44 nemih in 185 zvočnih filmov). Dramski odsek je uprizoril 3 igre. Predavanja so se vršila vsak teden pod okriljem prosvetnega pododseka delavske zbornice, odslej jih bo »Svoboda« samostojno prirejala. Obnavlja se pevski zbor in začela je javno poslovati knjižnica.

V *Trzinu* ima »Svoboda« dramski in sportni odsek. Napravila je več javnih prireditev, o katerih pa, žal, nimamo točnih podatkov.

V *Velenjski* »Svoboda« je začasno pasivna, istotako na *Viču*.

V *Zabukovcu* je ena najvzornejših »Svobod« z močno knjižnico, pevskim, dramskim in tamburaškim odsekom. Priredila je 2 koncerta, 2 igri, 4 predavanja in 3 izlete.

V *Zagorju* ima »Svoboda« knjižnico, dramski, tamburaški in sportni odsek. Priredila je 6 iger in eno predavanje ter dve drugi prireditvi.

V *Zalogu* pri Ljubljani ima podružnica dramski in sportni odsek. Priredila je 6 tekem in 3 druge prireditve.

To je kratko poročilo iz delovanja 37 podružnic. Podatki so morda ponekod le toliko netočni, da sem navedel premalo število prireditev, ker nekatere podružnice niso pravočasno odgovorile na našo okrožnico o statistiki. Kdor malo pozna društveno življenje, ve, koliko truda, razgovorov, vaj in sestankov se skriva za tem lepim številom javnih prireditev.

»Svoboda« je torej na celi črti agilna. Lahko bo še bolj napredovala, če bodo odrasli sodruzi, strokovni funkcionarji i. dr. pokazali več razumevanja za potrebe delavske mladine in če jo bodo navajali v delavsko kulturno zvezo »Svobodo«.

MARIJA ZUPANC

Pri strašni avtomobilski nesreči pri Levcu dne 9. decembra 1931 se je ponesrečila sodružica Marija Zupančeva, soproga agilnega »Svobodaša«, rudarja Iva Zupanca iz Zabukovec. Umrli je radi poškodb v celjski bolnici.

Zupančeva družina je pravi zgled dobre proletarske družine. Marija ni bila namreč samo dobra življenska sodružica Ivova in skrbna mati svojih otrok, marveč je pomagala svojemu možu tudi pri javnem udejstvovanju, kjer ga je povsod podpirala. Sama je bila agilna članica zabukovške »Svobode«, kumica njenega praporja. Usodnega dne se je napotila v Celje, da nakupi razne potrebščine za »Svobodo«.

Njen pogreb je dokazal, kako zelo je bila priljubljena med delavskim razredom, ki mu je pripadala tudi sama. Na poslednji poti sta ji zapela pevska odseka »Svobode« iz Zabukovce in bližnjih Liboj žalostinke, ob odprtem grobu pa se je poslovil od nje s. Pepi Polak. Prav tako se je je spomnil tudi kongres »Svobode« s toplim predsednikovim govorom in enominutnim molkom.

Sodrug Ivanu, ki je izgubil z njo močno življensko oporo, in zabukovski »Svobodi« naše iskreno sožalje!

LETOŠNJE KNJIGE CANKARJEVE DRUŽBE

so že vse pošle. Naročnikom, ki se še sedaj vedno oglašajo, ni mogoče več postreči.

Naj bo to vsem v opomin in v pouk, da je v korist Cankarjevi družbi in posameznemu članu Cankarjeve družbe, če takoj vsak za prihodnje leto plača članarino Din 20.—. Tako se bo lahko pravočasno določilo, koliko knjig se naj tiska, da ne zmanjka.

Da so knjige Cankarjeve družbe lepe in pisane v delavskem duhu, ni treba, vsaj tako mislimo, več povdarjati. To je sedaj gotovo že vsak spoznal in se prepričal. Samozavest in sodelovanje pa bi vsak dokazal najlepše s tem, če bi pokazal svojo voljo in ljubezen do Cankarjeve družbe s tem, da takoj nakaže članarino Din 20.— za prihodnje leto. Enkrat treba dati teh Din 20.—, zato je za Cankarjevo družbo koristnejše, če se da sedaj takoj. Ker, dvakrat da, kdor hitro da, — ta pregovor ima za razvoj in uspeh Cankarjeve družbe še poseben pomen.

Zato Vas vse vabimo, plačajte članarino za Cankarjevo družbo za prihodnje leto sedaj, še ta mesec. In s tem boste Cankarjevo družbo zelo podprli.

Ali bo ta naš poziv našel odziv v Vaših srcih, člani Cankarjeve družbe, člani razrednih strokovnih organizacij, člani delavske kulturne zveze »SVOBODE«, člani Konzumnega društva za Slovenijo in čitatelji »Delavske Politike«?

ODBOR CANKARJEVE DRUŽBE.

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Ocena knjig Cankarjeve družbe. »Snaga«, znani delavski mesečnik, ki izhaja v Sarajevu, je prinesla v decembrski številki sledečo oceno letošnjih knjig Cankarjeve družbe:

»Cankarjeva družba« v Ljubljani izdaja vsako leto štiri zelo okusno opremljene knjige za malo ceno 20 Din. — Družba je povsem delavska izdajateljska zajednica in je bila ustanovljena že pred tremi leti v spomin Ivana Cankarja, najizrazitejšega slovenskega socialnega pisatelja, ki ga je v življenju dušila dolina šentflorjanska in ki mu po smrti postavlja bronaste spomenike in piše slavošpeve, dočim ga je nekoč preganjala in mu ni dala kruha... V treh letih je poslala »Cankarjeva družba« med slovenski proletarijat lepo število knjig — in sicer knjig, ki so pisane za ta proletarijat in ki jih razume in dojema, ker so mu blizke, Razen Londonovih in Weiskopfovih novel je izdala doslej tudi dve deli domačih avtorjev (Angelo Cerkvenik: »Daj nam danes naš vsakdanji kruh«, Jože Kranjc: »Ljudje s ceste«), s čimer podpira domačo proletarsko književnost. Toda o njenih prejšnjih izdajah smo že na tem mestu govorili, zato si hočemo sedaj ogledati samo letošnje knjige.

Prva njena knjiga je krasen, edinstven in zelo pregleden »*Koledar Cankarjeve družbe*« za l. 1932., ki ga je uredil znani slovenski socialni kritik Talpa; koledar nam predstavlja almanah proletarske književnosti. Razen mnogoštevilnih

in zelo poučnih člankov in razprav, fotografij in umetniških slik (Gross, Maserell) se odlikujejo beletristični prispevki domačih književnikov in pesnikov in te si hočemo поблиže ogledati. Močan je fragment iz romana Rudolfa Golouha z naslovom »Beseda« in prav tako odlična je tudi Vukova novela »Za kruhom«. Zanimiva je tudi pripovedka Vlada Klemenčiča »Ženska med frontama«, ki se odlikuje po dobrem psihološkem opazovanju, toda pisatelj bi moral vedeti, da vojnih operacij nikakor ne izpreminjata blaziran general in najdeno dekle, kajti vojne ne nastajajo radi individualnih ambicij posameznikov, zato jih posameznik tudi ne more voditi po svoji volji. Vojna je produkt zostrenih ekonomskih razmer in interesov, imperijalističnih zahtev vladajočega razreda, ki povečava svojo oblast na tuji bedi in — potrpežljivosti! Tone Seliškar je zastopan s socialno novelo »Tat Martin«, čigar vsebina je bila že čisto boljše obdelana. Seliškar je močnejši kot pesnik kakor prozaik in se čudimo, da ni rajši zastopan s kako pesmijo v stilu svoje krasne zbirke »Trbovlje«. Jože Kranjc je priobčil novelo »Moja smrt«, ki je zanimiva in karakteristična, vendar pa vpliva preveč individualno in intimno. Angelo Cerkvenik je napisal novelo »Piccolo«, ki se zelo razlikuje od sijajne lanske novele »Zavoljo ribe?« To pot si je izbral precej čudno vsebino. Degenerirana in s klasično romantiko opita priletna aristokratinja, milostljiva gospa De Paoli

Bianco, se zaljubi v aristokratskega potomca, sicer natakara Žorža, ki sicer sploh ni aristokratski potomec Žorž, marveč nekdanji bosenski pastir Jure. Milostljiva gospa De Paoli Bianco ga hoče zapeljati, toda on se upre, izgubi službo in ljubezen vratarjeve hčerke. Radi extravagantne vsebine je ta novela nesrečno izbrana za Cerkvenikovo reprezentacijo! Opažam tudi, da ni priobčen noben prispevek Bratka Krefta, znanega avtorja odličnega romana »Človek mrtvaških lobanj« in najdinamičnejšega in najbolj nadarjenega mlajšega slovenskega književnika, ki ima isto orijentacijo kakor »Cankarjeva družba«. Prav tako je treba tudi pohvaliti, da so zastopani v Koledarju tudi nekateri znani hrvaški socialni pisatelji leve smeri, tako da ta koledar reprezentira jugoslovansko proletarsko kulturo. V njem je priobčena novela našega odličnega književnika Avgusta Cesača »Tržnica«, nato močna novela »Leštica«, ki jo je spisal znani Stevan Galogaža, in skica »Vzrok neznan« od Vilka Ivanuše. Čudimo se, da ni niti z enim prispevkom zastopan Miroslav Krleža!?

Kot druga knjiga je izšel roman *Angela Cerkvenika »Orači«*. Avtorja poznamo po njegovih prejšnjih delih in po predlanskem romanu »Daj nam danes naš vsakdanji kruh«, ki ga je izdala ista družba. V tem najnovejšem delu je zgrabil pisatelj v sodobno življenje delavskega razreda in njegovih organizacij, zadrug in kulturnih društev v Sloveniji, s hvale vredno namero, da da tem slojem pogona in elana za nadaljnje delo, ki zahteva velike vztrajnosti in mnogo požrtvovalnosti. Da jim pokaže pota, po katerih morajo hoditi preko vseh zaprek, ki jih jim postavlja današnja družba, počenši od konservativnih nazorov do preganjanj in ječ. S tem namenom je bil napisan ta roman, ki pa izkazuje v umetniškem oziru samo lep slog, rutino, živahen način pripovedovanja in viden napor, da avtor vcepi in sugerira svoje ideje in želje čitatelju. Sicer pa je roman pisan precej naivno in tipi so nerealni, blede in papirnati. Marko Grčar ostaja vključ vsem peripetijam, ki jih po avtorjevi želji preživlja, samo papirnat junak iz romana, a ne živ človek iz krvi in mesa, ki bi z njim čitatelj trpel, se žalostil in veselil. Umetniška plat je tu izostala. Učiteljica Ede, ženska junakinja v romanu, je prav tako precej površno izdelana; tu manjka psihološke analize in notranje logike. Razen tega kaže preveč fatalne podobnosti s Sonjo iz Kreftovega »Človeka mrtvaških lobanj«, samo da je njena zelo slaba kopija. Cerkvenik je boljši dramatik in novelist kakor romanopisec, vključ temu se mora njegovo delo, njegov napor po-

hvaliti, zlasti sedaj v dobi raznih sterilnih pisarij, ki nimajo z življenjem absolutno ničesar skupnega.

S tretjo knjigo nam je družba predstavila *Liana O'Flahertyja* z znanim vojnim romanom »Zver se je prebudila«. Roman je prevedel Talpa. Prevajalec in družba zaslužita vso pohvalo radi izdaje tega sijajnega dela, čigar nekatere strani prav nič ne zaostajajo za znanim Remarqueovim delom »Na zapadu nič novega«. To delo je prikaz vojne Kalvarije devetorice angleških vojakov na nemški fronti, izmed katerih vsi razen enega postopoma propadajo. Delo je pisano v dobrem slogu in sugestivno in zato tudi močno vpliva. Knjiga je okusno opremljena. Odlikuje se po naslovni strani, ki nam prepričevalno kaže moment, ko prostak Gunn ob nastopu blaznosti duši podčastnika Williamsa. Vsekakor je tragigroteskno, ko prihaja »ponoreli Gunn« do najtočnejših konstatacij o zmislu, vzroku in namenu vojne! Delo vsekakor najtopleje priporočamo.

S četrto knjigo nas je »Cankarjeva družba« iznenadila s potopisom »Po solunski Španiji«, ki ga je spisal znani danski socialni književnik Martin Andersen Nexø, ki je bil nedavno kot odlični kulturni delavec poklican v Rusijo. Knjiga je prav tako kakor ostale okusno opremljena z ilustracijami. Prevedel jo je prav dobro Ciril Štukelj. Škoda, da ni izšla v celoti, temveč samo v nekaterih poglavjih. Vsekakor je zanimiv opis nekdanje katoliško fevdalne Španije.

Skratka: Letošnje knjige »Cankarjeve družbe« so v vsakem oziru odlične. Toplo priporočamo vsem delavcem, da si naroče letošnje edicije in da podpro akcijo »Cankarjeve družbe« s ponosom, da je prva, ki je v naših razmerah prinesla luč prave v poslednje in najtemnejše kote. — L.

Koledar Cankarjeve družbe in Zadrugi koledar. V 6. številu »Konzumenta« l. 1931 je Cv. K. objavil oceno zadnjega Koledarja CD. Pohvali ga, potem pa nadaljuje: »Ali kljub vsemu temu nas moti in nam ne ugaja sledeča stvar. Kot žrtev tega Koledarja in družbe kot take sploh je padel vsaj za letošnje leto naš **Zadrugi koledar**, ki je izšel lani že dvanajstič, dočim je Koledar CD izšel letos šele tretjič. Gotovi zadrugarski krogi so zadruginemu Koledarju letos namreč odrekli vso podporo.« Potem se pritožuje C.K., da je v Koledarju CD premalo zadruginega gradiva in zaključuje: »Zadrugari niso torej v Koledarju Cankarjeve družbe dobili nikakega nadomestila za svoj žrtvovani Koledar... Spomladi smo bili tihi, zdaj ne moremo biti več... Kdo bo kril minus zadrugne vzgoje?!«

Na to hočem ugotoviti le sledeče: Nadaljnjemu izdajanju Zadrúžnega Kole-darja se niso odrekli »gotovi« zadrúžni krogi, ampak **pravi odgovorni zadrúžniki**, ki so **v s e** žrtvovali za **takozvani** Za-drúžni kole-dar, od katerega oni niso nič imeli, pač pa drugi. Cankarjeva družba je imela letos radi tega dogovora več fi-nančne izgube nego dobička, radi česar pa ne izgublja nad v zboljšanje.

Koledar Cankarjeve družbe nudi s Tu-movim člankom in z vso svojo vsebino gotovo več prave zadrúžne in splošne vzgoje, nego jo je nudil Zadrúžni kole-dar, ki lani n. pr. sploh ni bil v resnici zadrúžni, temveč bolj oseben Koledar.

Vzgoja zadrúžnikov ne sme biti eno-stranska, temveč splošna, da se počutijo kot en člen v delavskem gibanju. To na-logo CD izpolnjuje, dočim je »Zadrúžni« Koledar ni. Zato ni treba govoriti o »krit-ju minusa zadrúžne vzgoje«, temveč na-vaditi se je treba ločiti osebe in celotno gibanje. —elj.

Srečko Kosovel: Izbrane pesmi. Ure-dil in uvod napisal Anton Ocvirk, izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani. Strani 171.

Letos maja bo že šest let, kar je v Tomaju na Krasu umrl komaj 22 letni pesnik Srečko Kosovel, največja nada no-vega slov. pesništva, ki mu še danes ne vidimo naslednika, ki bi s tako silo in ta-ko na široko delal, kot je delal on. Po njegovi smrti so njegovi prijatelji izdali izbor njegovih pesmi (»Pesmi«), zdaj pa je Tiskovna zadruga izdala njegove »Iz-brane pesmi«, ki jih je zbral in uredil Anton Ocvirk (in še nekdo). Od prve knjige Kosovelove lirike se razlikujeta s pridobitvijo nekaterih pesmi, z dodatkom pesnitve »Ocean« in z dokaj obširnim uvodom. V tem uvodu pa skoroda bolje spoznamo pisca Ocvirka kot pa pomen Kosovelovega dela. Ta uvod, pa tudi ure-ditev zbirke kaže, da se Ocvirk še dan-es, v tem času, ko pomen Kosovelovih pesmi raste iz dneva v dan, ni približal toliko življenju teh dni, da bi lahko spo-znal tudi tistega Kosovela, ki ga nekateri hočejo utajiti. To je tisti Kosovel, ki je dejal tudi: »Mlado kulturo ustvarjamo proletarci, kulturo človečanstva«, — to je tisti Kosovel, ki bo ostal — morda še naj-svetleje — v srcih delavcev. Ocvirk je napisal v uvodu tudi tole: »Prav izrazito je preoblikovala njegovo (Kosovelovo) čuvstvovanje svetovna vojna. Njenih stra-hot ni mogel nikoli pozabiti. Na njegovo zagrenjenost so vplivala bedna dijaška le-ta, telesna izčrpanost in onemoglost. Zato je ostal Kosovelov pogled v življenje ved-no nestvaren, prežet zgolj s čuvstvenimi bolečinami.« (Str. 43.) Danes, ko ima ve-čina ljudi vseh kontinentov tak »nestva-ren« pogled na življenje, je postal Ko-

sovel še bolj brat vseh, ki trpijo. — S temi opazkami o uvodu sem hotel prav za prav deloma že pokazati, kakšen je bil Kosovel. Zbirko srčno pozdravljam, Ti-skovna zadruga je napravila dobro delo, da jo je izdala in mi jo priporočamo kar najtopleje tudi svojim čitateljem. Razni vzroki so preprečili, da bi pesniška po-doba njega, ki ga danes pogrešamo, bila v zbirki še popolnejša. Treba pa bi bilo vsekakor še pokazati vso podobo Kos-ovela, ki je bil vzgled kulturnega delavca v teh časih: s članki, liriko, predavanji, črticami kazati pravo podobo življenja ter zatirati laž in krivico tu in tam. M. K.

Ernst Glaeser. Klasa 1902. (Izdal No-lit, Beograd. Prevedel Jovan Popović. Na-slov v nemščini: »Jahrgang 1902«). O nemškem proletarskem pisatelju Ernstu Glaeserju sem v našem časopisu že na-pisal nekaj besed, ko sem poročal o nje-govem romanu »Frieden« (Mir). Slednji roman ni nič drugega kakor nadaljevanje »Klase 1902«, ki smo ga dobili sedaj v srbohrvaškem prevodu.

»Klasa 1902« je po svojem bistvu vojni roman. Dejanje se sicer ne vrši na fronti, niti ne med vojaki, pač pa nam slika pisatelj v njem, kako se odraža voj-na v posameznih ljudeh, ki so ostali do-ma, kako se odraža zlasti v mladini. V romanu nam slika Glaeser svoje življe-nje, ki ga je živel kot deček tik pred sve-tovno vojno in med njo. Okvir dela pa je dovolj širok, da nam je razgrnil v njem vse okolje, vse življenje v nemškem pro-vincijalnem mestu. In to mesto je kakor vsa druga zopet veren odraz življenja predvojne in medvojne Nemčije. Tiste predvojne Nemčije, ki se je z oboroževa-njem, z vzgojo, z junckerstvom in kajzar-jevimi govori pripravljala na vojno.

Trije sloji stanujejo v mestu: napol izobraženo in trgovsko usmerjeno me-ščanstvo, ki se je nanj opiral Viljem II., nekaj oficirsko nadutih uradnikov, preti-rano ponosnih na svojo »čast« in do ušes zaljubljenih v nemško veličino, in končno masa izrabljanega proletarijata, zavedne-ga in nezavednega, stlačenega v stano-vanjske kasarne zunaj mesta. Nad po-vprečnost se dviga moška figura »rde-čega« majorja, ki se ne sklada s kajzar-jem, in pa delavec in socialni demokrat Kremmelbein, ki se s statistikami bori proti kapitalizmu. In razen tega nastopa-ta še Ernstova mati, mehkobna uradni-kova žena, ki ob Hofmannsthalovih verzih beži iz tesne resničnosti v »svet idealov in umetnosti«, in židovski trgovec Sil-berstein — zmeraj uslužen, ker zmeraj zaničevan. Vmes malomestne novice, obi-čajna obrekovanja, intrige in nedeljski iz-leti. V tem okolju dorašča mladina, opa-

zuje na svoj način svet in življenje in si išče vzornikov. — Pripomnim naj, da je redkokateri nemški pisatelj tako dobro, natančno in precizno orisal življenje v takim gnezdu kakor prav Glaeser.

V to mirno mesto, kjer malomeščani prežvekujejo kajzarjeve govore, ki vedo povedati o veliki misiji Nemčije, plane najprej vest o Sarajevu in nato o vojni. Idejno je bila Nemčija pripravljena, da zamenja »gnili mir« z »železnim časom«: pripravila sta jo na to življenju tuja ideologija zatohlih profesorjev in celotna vzgoja nemškega naroda. Zato je »narod« vojno z veseljem pozdravil: ljudi se je polastila omama, romantično razpoloženje in stara medsebojna sovraštva so utapljali v velike množine popitega piva. Kajti sedaj so potrebovali sovraštvo za Francoze. Tudi socialni demokrat Kremmelbein je postal plen splošne omame — delirija, ki je zajel vso Nemčijo.

In šlo je kar po vrsti: Lüttich, Loeven, Bruselj... in kakor se imenujejo že vsa tista belgijska in francoska mesta, ki so jih Nemci v prvem zaletu osvojili. V »domovini« slavnosti, navdušeni in navdušujoči govori, sprevidi, zastave in spet govori, sprevidi itd. Vse je pod vtisom izrednih dogodkov, novega časa, ki je — vsaj tako se je vsem zdelo — sprostil vse sile.

Toda vojna je postala vsakdanjost, izgubila je romantični blesk, ki ga je imela samo dotlej, dokler ni padel prvi vojak. Po cestah so se začele prikazovati žalne obleke vdov, seznami tistih, ki so padli »na polju časti in slave« so postajali iz dneva v dan daljši. Očetje so pisali s front žalostna pisma. Kremmelbein pa je pisal, da je vse skupaj kapitalistična goljufija. V zaledju se je začela pojavljati lakota: žene in otroci stoje po dolge ure pred trgovinami. Toda: jezik za zobe in poj »Die Wacht am Rhein!« Začne se pojavljati skrito, a žgoče sovraštvo proti vojni in vsemu, kar jo spremlja. Samo dve, tri leta in kmetje sovražijo žandarje, ki rekvirirajo huje, kakor so sovražili l. 1914. Francoze. V narodu se vrši tiha preorientacija: Nemčija je zorela za revolucijo.

Ernst živi v tem miljeju, doživlja s starejšimi vse peripetije, a vrh tega živi še svoje notranje življenje, življenje dečka iz malomeščanske, uradniške družine, dečka, ki ne najde v starših prave opore in ki si sam in v družbi s prijatelji išče izhodov v zapletenih življenjskih vprašanjih. Ostra črta je med mladimi in starimi. Stari imajo svoje tajnosti, govore čudno skrivnostno. Vse spolne krize mora preživljati sam, dokler se ne seznani z Ano. Ana je kondukterka, je proletarka. Vsak dan spremlja jutranji vlak do

bližnjega mesta. In v tem vlaku se vozi vsak dan tudi Ernst v šolo. Kaj grščina z vsemi oblikami in kaj latinski jezik! Ernst živi ob Ani, živi od nje. In sestrada Ana spozna njegovo ljubezen po tem, da ukrade zanj doma kos pečene gosi. To je bil kriterij za pravo ljubezen v poslednji vojni zimi! Idila se nesrečno konča: tisti dan, ko se je Ana odločila, da bo vsa njegova, jo ubije bomba iz aeroplana.

Roman mlajše nemške generacije torej, ki so jo v šolah pitali s patriotizmom, ki pa je doživela propad prav tega patriotizma in vseh nacionalističnih fraz. Ki je spoznala, da vojna ni rešitev, ni okrepitev moralnih sil, kakor so menili očetje. In ki se je zato orijentirala na levo, k proletariatu, ki nosi v sebi kali bodočih razvojev. Na levisi stoji Ernst Glaeser še danes in je poleg Tollerja in še nekaterih drugih predstavnik nemške proletarske književnosti.

Prevod je dober, oprema — kakor pri vseh Nolitovih izdajah — vzorna. In kdaj bo prišel čas, da dobimo v prevodu še nadaljevanje tega romana: »Frieden«? Talpa.

Josip Brinar: Volk Sivor (Založila tiskarna Brata Rodé & Martinčič v Celju. 1931. Str. 105). — Mična zgodba o delovanju in nehanju volka Sivora tam po notranjskih gozdovih krog Sneznika in Nanosa. Tudi živahno je pripovedovana in jezik je krepak. Tudi druga zgodba »Luč z Nanosa« je prav dobra. Celo socialen motiv je v njej in prav za prav temelji na socialnem čutu starega Luke, ki gre v najhujšem neurju na Nanos k sv. Jeromu prižigat luč, da ribiči na Jadranu ne zablodijo. Naša mladina bo knjižico z zanimanjem čitala. — on —

Položaj poljoprivrednih radnika. (Izdaje Centralnog sekretarijata radničkih komora. Beograd 1931. Str. 22.) Ta brošura opisuje položaj najbednejših med bednimi delavci. Za poljedelske delavce v naši državi popolnoma nihče ne skrbi, zlasti za one po Vojvodini ne. Nimajo niti bolniškega niti nezgodnega zavarovanja in njihove razmere so strašne. Zadnje čase so se organizirali v svobodno organizacijo Savez poljoprivrednih radnika v Novem Sadu in ta z vso silo poskuša izboljšati njih stanje. Teh težakov je samo v Vojvodini do 150.000 in n. pr. v letu 1930 so ti delavci delali povprečno 76 dni v letu, torej niti 3 mesece ne. V teh treh mesecih bi morali zaslužiti za vse leto, ali še tedaj so pošteno stradali. Gornja organizacija je izvedla zaslihanje teh delavcev in rezultat je sledeč: V 30 okrajih Donavske banovine je bilo v prvem četrtletju 1931: 79.864 poljedelskih delavcev brez lastne zemlje, brezposel-

nih je bilo 58.363 delavcev, zaslišanih od teh 9561 delavcev, ki so imeli 32.700 družinskih članov, katere vzdržujejo, delali so ti delavci v l. 1930 skupno 735.675 dni, to je povprečno 76 dni v letu, zaslužili so skupno 16.386.074 Din, kar je na delavca in delovni dan povprečno 22.27 Din, na delavca v letu s 300 dnevi povprečno Din 5.71 na dan in na vzdrževano osebo in leto s 365 dnevi pa Din 1.06 dnevno. Torej z Din 1.06 mora en družinski član pri poljedelskih delavcih živeti. In to povprečje lavira celo med 0.54 Din (okraj Senta) in 1.79 Din (okraj Topola) in 1.62 Din (okraj Odžaci). V uvodu knjige podaja Osrednje tajništvo predloge za olajšanje življenja tem ubogim trpinom, ki pridelujejo bogastva, rumeno pšenico in druge dobrine, sami pa kruha stradajo. Zglejda, da tu ni druge pomoči kot dobra organizacija ter agrarna reforma, ki bi pa na zadružni osnovi povezala razdeljeno oz. odvzeto zemljo v večjih rentabilnih celotah. -on-

V oceno smo še prejeli: Bernhard Kellermann, *Pot bogov* (Po Indiji, malem Tibetu in Sianu), z 49 slikami, založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani; in Ameriški družinski kotedar za l. 1932, Chicago.

Novo delo Upton Sinclaira. Chicaška »Prosveta« poroča, da je napisal Upton Sinclair novo knjigo pod naslovom »The Wet Parade« (Mokri pohod). V tej svoji najnovejši in precej obširni noveli je vzel Sinclair za tarčo ameriško prohibicijo. Piše namreč s. Ivanu Molku, da se je v vseh tridesetih letih svojega literarnega udejstvovanja globoko zanimal za ta predmet in šele zdaj našel priliko, da ga korenito obdela. Po njegovem mnenju bo prohibicija igrala vodilno vlogo v prihodnji volilni borbi za ameriškega državnega predsednika in vsled tega bo ta njegova knjiga velike vrednosti za nasprotnike suhaške hinavščine, t. j. za protivnike prohibicije.

Avtor je naslikal zlo in posledice pijančevanja in trgovino s pijačami v Združenih državah. Junakinja novele je hčerka lastnika sladkornih plantaž v ameriški zvezni državi Louisiani, oče junaka je pa lastnik »družinskega hotela« v New Yorku. Dejanje se vrši predvsem v New Yorku in okolici. Prizori se odigravajo okoli »vagalnih salunov (beznic)« in drugih točilnic alkoholnih tekočin, popisujejo agitacijo za prohibicijo in pa po njeni uvedbi razvoj tihotapskega in zasledovalnega gibanja. »Butlegarji« in »spikiziji« so tu fotografirani. Brat junakinje je popularen dramatik in ta privede čitatelje tudi v moderne »intelektualske« pijanske kroge na Park-aveniji. Dalje nas vodi povest med najgršimi alkoholnimi bezni-

cam i v Bowcruju in k milijonarjevi palači na Long Islandu, o kateri pravijo, da je »hiša na hribu, ki je zidana na žganijskem kotlu«. V povesti nastopa tudi bogat bankir, ki financira »rum-ring« (skupino tihotapev in trgovcev z žganjem) in jim daje na razpolago svojo zasebno luko. Ta bankir obstoja v resnici — v noveli ima seveda izmišljeno (fiktivno) ime — in ako bo čital knjigo, se bo prav lahko spoznal. Dalje nastopajo policaji, sodniki, ječarji, »hijackerji« in prohibičniki. Junak v noveli je končno prohibičnik v službi zvezne vlade, ki vodi vojno z alkoholnimi rahetirji. Čitatelj bo našel dovolj pretresljivih momentov in dovolj zdrave socialne filozofije. -on-

Joseph Conrad: Senčna črta. (Sodobni roman III. Po angleškem besedilu poslovenil Oton Župančič. Ljubljana 1931. Tiskovna zadruga. Str. 154.) Znani angleški pisatelj Conrad piše s tem romanom menda nekak životopis, oz. je ta roman vsaj odlomek iz njegovega življenja. Pisec opisuje, kako ga tedaj — ko je hotel dati mornarskemu stanu že slovo in se je že dal izbrisati, pokličejo v Bangkok v indijskih morjih na čelo jadrnice, ki ji je umrl kapitan. S poveljstvom te ladje, katere vsa posadka razen novega kapitana in še enega mornarja, leži bolna na rumeni mrzlici, se začne za kapitana trpljenje, ki se ga ne dá sploh popisati. K temu pomaga še klima, so namreč v pasu, ki je brez vetra in jadrnica brez vetra je človek brez nog. Nepopisno trpljenje kapitanovo, trpljenje mornarjev, zlasti prvega krmilarja Burusa in kuharja Ransoma, je mojstrsko popisano. Je to roman svoje vrste, ki bo marsikoga zanimal. Knjigo je moderno opremil ing. arh. Janko Omahen. -on-

Rudyard Kipling: Zakaj — zato. (Mladinska knjižnica Jug. knjigarne. Prevredel Griša Koritnik. Ljubljana 1931. Str. 155.) Za Nonnijem in Za židano voljo od Kunčiča smo dobili novega Kiplinga. Komu ni znana Kiplingova »Džungla«, ki je morda najrazširjenejša mladinska knjiga na svetu? Tudi ta knjiga je iz živalskega sveta in mladini pripoveduje o nastanku raznih živalskih zadev. Zakaj je to — zato. Kako je dobila kamela grbo, nosorog nagrbano kožo, leopard lise, kako je nastalo prvo pisano pismo in pod. stvari so tu. 12 povesti, dvanajst poljudnih, za otroško fantazijo primernih razlag je tu zbranih. Povesti pojasnjujejo včasih celo preveč preproste slike Milka Bambiča, ki so na posebnih prilogah. Prevod oz. jezik sta gladka, le včasih naletimo na kake izraze, ki odkrito rečeno motijo in bodo za marsikaterega mladega čitatelja neumljivi. Knjigo naši mladini prav lahko priporočimo.

Ob tej priliki se mi je vzbudilo vprašanje: Kaj pa z našo, delavsko, književnostjo? Zakaj ne razumemo mi potrebe lastne mladinske književnosti, ko vidimo, kako se pri nas v zadnjih letih mladinsko slovostvo množi? Mar se ne zavedamo njenega pomena. Prsti ene roke so preveč za vso našo mladinsko književnost v knjigah: Suchega: Staroindijske pravljice, Wildejeve Pravljice, Jeromkin krog Koževnikova, Seliškarjev Rudi in Pantelejeva Ura, ko izide, Zakaj ne izide nič več? Saj so tu Hermynia zur Mühlen (glej »Ženski list«!), potem H. C. Andersen (glej »Pod lipo«) in s. Ivan Vuk je raztresel po raznih naših listih, revijah in koledarjih več prav lepih knjig, primernih in poučnih povesti. Ali ni izdajatelja? Mladina je naša bodočnost — ne zanamirimo je in ne pozabimo! —on—

»Vikna«, (Literatura — mistectvo — kritika.) Pod tem naslovom izdajajo že IV. leto ukrajinski delavci v republiki Poljski mesečno literarno revijo z levičarskimi tendencami. Revija izhaja v Lvovu v lepi opremi v številkah od 40 do 90 strani. Glavni njeni sodrudniki so, kakor vidimo iz letnika 1930 v pesniškem delu Volodimir Kitajevski, Vlas Mizinec, Pasanto, Miroslava Sopika in K. Jaran; v pripovednem delu Roman Dragan, Mikola Kalinčuk, Stepan Tudor, Aleksander Gavriljok; v splošnem delu (članki, eseji itd.) pa Mikola Bažan, V. Dmitrin, Pasanto, Stepan Tudor, Vol. Šajan, Jaga, K. Jaran in drugi. List urejuje uredniški odbor, odg. urednik je pa Stepan Oleksjuk. Tiska se v 2000 izvodih. Ima zelo mnogo slik, predvsem lesorezov, karikatur in pod V zadnjih časih zelo trpi pod cenzuro in preganjanji, ki jih vrše Poljaki nad Ukrajinci sploh in še nad delavstvom posebej. Cele strani imajo samo napis: »Skonfiskovano«. List tudi izdaja knjige in brošure. V l. 1930 je m. dr. izdal v po 500 izvodih povesti Ivana Mihaljuka: Kolovski (16 str.) in Aleksandra Gavriljuka: Naivni murin (16 str.). Uredništvo lista je v Lwovu, Magazynova 1/III. Poljska. —on—

Sovjetski časopisi. Med najvažnejše sovjetske časopise spadajo predvsem »Pravda«, »Izvestia«, »Ekonomičeskaja Žizn« in »Torgovo Promišlennaja Gazetta«, ki vsi izhajajo v Moskvi in spadajo med oficijelne in največje sovjetske liste. »Pravda« je glasilo osrednjega

odbora komunistične stranke in izhaja od 6. maja 1912. Tajnica uredništva je Leninova sestra. »Pravda« izhaja dnevno v skoro 2 milijonih izvodov naklade in njena prodajna cena znaša 5 kopejk. »Izvestia« so poročila Osrednjega izvrševalnega odbora Unije Socialističkih Sovjetskih Republik (SSSR) in izhajajo od leta 1917. Cena je enaka kakor pri »Pravdi«, naklada je seveda manjša. Njihovi čitatelji so predvsem uradniki in inteligenca. »Ekonomičeskaja Žizn« je organ najvišjega Gospodarskega urada. Izhaja od leta 1918 v nakladi 40.000 izvodov. »Torgovo Promišlennaja Gazetta«, trgovski in industrijski časopis, je glasilo najvišjega gospodarskega sveta od leta 1922. Naklada tega časopisa znaša kakih 20.000 izvodov. Ta časopis je razširjen predvsem v gospodarskih krogih. V letu 1929 so časopis nazvali »Za Industrialisacijo« in k njemu spada še cela vrsta gospodarskih listov. Razen tega izhaja v Rusiji še veliko število provincialnega tiska, in sicer skoro v vsakem večjem mestu ter tisk posameznih narodnosti. Ostali leningrajski dnevniki in večerniki izhajajo v nakladi od 125.000 do 300.000 izvodov dnevno. V celoti izhaja na Ruskem danes dnevno nad 30 milijonov izvodov časopisov. V celoti obstoja tam 1409 listov. Rdeča armada izdaja list »Na Stráž«, ki ima 450 tisoč izvodov naklade. Narodnostnih časopisov izhaja 600 v 62 jezikih. —on—

O kitajski literaturi. Udruženje levičarskih pisateljev Kine, ki je zelo razširjena organizacija mladih radikalnih literatov na Kitajskem, je izdalo oster manifest proti strahotam belega terorja v Kini. V manifestu opisujejo pisatelji strahote, ki jih bela reakcija vrši po Kitajski, zlasti pa žrtve, ki jih je utrpelo udruženje in njegovi člani. V začetku januarja je bil ustreljen eden (Tsung Hui, dramatik), 7. febr. kar pet, ki so si morali sami izkopati svoj grob in so jih žive zakopali in zasuli. Bili so to mladi esejist in prevajalec Li Wei-sen, dalje novelist Jou Skih in Hu Yeh-pin, pesnik Yiw Fu in ena od najduhovitejših in največ obetajočih kitajskih pisateljic Fang Keng. Aretiran je bil tudi novelist Wang Winsu in danes pomeni aretacija na Kitajskem za politične jetnike smrt pod najhujšimi okoliščinami. Sploh kliče manifest: Na pomoč! —on—

Voditelj bo tem bolje delal, čim bolj so mu pristaši blizu po inteligenci, poznavanju dejstev, navdušenju in sili. Odpovedal bo, če bo samo on imel te lastnosti in če bo pri pristaših prevladovala nevednost, brezbriznost, slabotnost. Nič ni bolj zmotnega kakor misliti to, da voditelj tem več ustvari, čim bolj prekaša svoje pristaše, to je, čim bolj zaostajajo za njim.

Karl Kautsky.

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

Kongres delavske telov. in kulturne zveze »Svoboda« v Ljubljani. — 13. dec. se je vršil v Ljubljani kongres zveze »Svoboda«. Kongresa se je udeležilo 46 delegatov podružnic in okrog 20 članov ožjega in širšega odbora ter nadzorstva. Kongres je bil na višku kakor še noben občni zbor »Svobode« doslej. Pozdravil ga je najprej sivolasi s. M. Čobal, ki je poudarjal, da naj bo mlada generacija bolj dosledna in neustrašena, kakor je nekaj starejših sodrugov. Temu pozdravu so se pridružile druge delavske strokovne, gospodarske organizacije in »Cankarjeva družba«. Savez radniških kulturnih društev iz Sarajeva je poslal pismene pozdrave. Potem se je izvolila verifikacijska komisija, ki je imela hkrati predložiti novo listo ožjega in širšega odbora ter nadzorstva. V to komisijo so bili izvoljeni ss. Jelenc, Bricelj, Moretti, Presl, Podgornik in Majdič.

Poročilo centralnega odbora je podal s. Štukelj. To poročilo priobčujemo posebej med članki. Blagajniško in nadzorstveno poročilo sta podala ss. Moretti in Cvetko Kristan. Predlog nadzorstva, da se da centralnemu odboru odveza in pohvala, je bil brez debate soglasno sprejet.

O bodočih nalogah je govoril s. Teply. V svojem lepem govoru je poudaril predvsem sledeče misli: Pravila »Svobode« dajejo najširši okvir za razmah vsega delovanja. Iniciativa za delovanje posameznih podvez naj prihaja predvsem iz odsekov podružnic. Pevski odseki sami naj poživé pevsko podvezo. Delovanje dramatičnih odsekov naj gre bolj na globoko. Kjerkoli je mogoče, naj se osnujejo recitacijski zbori, ker v njih se izraža prava kolektivnost in ne poedinci. Izletniške sekcije naj organizirajo izlete in zdravo razvedrilo v naravi in naj s tem odvajajo ljudi od alkoholizma. Sportniki naj ne bodo rekorderji, naj ne gojé samo nogometa, temveč tudi plemenitejšé sporte, kakor lahko atletiko, plavanje in smučanje. Knjižnice naj bolj redno poslujejo in pošiljajo statistična poročila. Njihovo poslovanje mora biti takó, da se razvijajo in večajo same iz sebe. Prireja naj se še več predavanj in podružnice naj pokažejo tu več iniciative. Kjer je mogoče, naj se vrše izobraževalni tečajji, kakršen je n. pr. letos v Hrastniku. Podružnice in vsi člani naj se zavedajo vzgojnega dela mesečnika »Svoboda« in naj ga bolj pridno širijo med nove kroge. Sploh naj podružnice skrbé, da s svojim delovanjem najdejo sredstva za svoje življenje in razmah. Centrala pa

naj skrbi za enotnost vsega prosvetnega dela.

K debati so se priglasili ss. Drago Jurač iz Prevalj radi lista; s. Jeram J. z Jesenic je poudarjal, da manjka denarnih sredstev in naj bi vse strokovne organizacije sledile vzgledu jeseniške kovinarske organizacije, ki da od vsakega člana 1 Din mesečnega kulturnega davka. S. Lipovšek iz Rog. Slatine radi lista, naj bi naštel vse socialne revije, in radi predavanj. Presl iz Maribora je poudarjal, da pevška podveza ni mogla bolje delovati, ker so bili nekateri pevski odseki sami nemarni in ker manjka sodelavcev. Majdič iz Trbovelj je poudarjal, da se vzgaja kolektivnost tudi z izleti v naravo. Zahteva pojasnila o delavski kulturni zajednici Jugoslavije. Sicer je treba pogumno delati in ne reči v naprej, da nekaj ne gre. Tako smo o Cankarju pred leti slišali, da je za navadne ljudi nerazumljiv, in to smo dalje pripovedovali; ko smo ga pa začeli brati, smo spoznali, da nam je on tako blizu kakor nihče drugi ne. Kosmos iz Hrastnika omenja veliko važnost izobraževalnih tečajev in knjižnic. Gožnik iz Celja podčrtava potrebo boja proti alkoholizmu s pravo vzgojo in z izleti v naravo. Cvetko Kristan prosi za pojasnila o društvenem zakonu. Udovič iz Siške predlaga reorganizacijo poslovanja centrale v nekaterih zadevah in preureditev lista tako, da bo nudil več praktičnega gradiva. Jeram Martin z Jesenic pravi, naj se pevski odseki med seboj spoznava in navdušujejo s čim živahnejšo korespondenco in vsi pevski zbori »Svobode« naj se pripravijo na skupni koncert pri prihodnjem kongresu. Pevska podveza naj ne sprejema zborov, ki niso resnično delavski. Giorgioni z Javornika predlaga izmenjavanje pesmi med zbori. Vuk Ivan pravi, naj se poleg delavske goji pravo narodno pesem. Tako bomo lahko shajali brez komponistov. Revija »Svoboda« ne sme postati navadno uradno glasilo, ampak ostati mora svobodna revija z vso pestro vsebino. Jeram J. govori, naj bi Zveza del. žena in deklet ne prirejala prireditev, ki spadajo v delokrog »Svobode«. Govori tudi radi »Detoljuba«. Dr. Jelenc je pojasnil vsa stavljena pravna vprašanja.

Štukelj je odgovarjal vsem debaterjem in ugotovil enodušnost vseh želja: da naše delavsko prosvetno delo še bolj napreduje. Napredovalo pa bo le, če se bomo vsi skupaj poboljšali, če se bomo zavedali, da mora sloneti vse delo predvsem na zdravi ideji in prepričanju. Čim več idejno prepričanih ljudi bomo imeli,

tem lepše se bo razvijala vsa »Svoboda« in vse delavsko gibanje. Ideja je važnejša od vsega drugega. Naše delo naj bo predvsem vzgojno, delo posameznih odsekov pa naj goji med nami tovarištvo. Nihče naj ne gleda na one, ki so se omajali, ampak na idejo samo in na dobre, žive vzore iz zgodovine del. gibanja.

S. **Bricelj** je poročal v imenu verifikacijske komisije, ki je odobrila vseh 46 mandatov od podružnic. Predložil je novo listo, ki je bila brez debate soglasno in s ploskanjem sprejeta. Izvoljeni so bili

v ožji odbor: predsednik **Štukelj Ciril**, I. podpredsednik **Bogo Teplý**, II. podpredsednik **Bricelj Niko**, I. tajnik **Ivan Vuk**, II. tajnik **Angela Jevnikarjeva**, blagajnik **Josip Moretti**, odborniki: Dr. **Celestin Jelenec**, **Celešnik Rado**, **Stanko Jurij**, **Skuk Ivan**, **Likar Stane**, **Pintar Fr.**, **Zeme Franc** in **Jos. Berdajs**.

V širši odbor: **Drago Jurač** iz Prevalj, **Viktor Godnik** iz Celja, **Martin Jeram** z Jesenic, **Ivan Breznik** iz Trbovelj, **Jos. Kosmos** iz Hrastnika, **Štefan Pressl** iz Maribora, **Franc Gabrijel** iz Ptuja, **Anton Krištofek** iz Tržiča, **Josip Zupanc** iz Zabukovce, **Ivan Štante** iz Celja.

V nadzorstvo: **Cvetko Kristan**, **Nace Mihevc**, **Lovro Jakomin**, **Leopold Majdič** iz Trbovelj, **Anton Zagar** z Javornika.

V razsodišče: **Filip Uratnik**, **Ivan Mlinar** in **Franc Jernejčič**.

Večinoma so bili izvoljeni sodrugi, ki so bili že prej člani posameznih odborov. Od raznih samostojnih predlogov podružnic so bili sprejeti sledeči:

Brezposelni člani plačujejo 2 Din mesečne članarine, ki jo lahko poravnajo pri zopetni zaposlitvi; v nujnih slučajih naj podružnica sama poravnava za nje članarino; 1 Din gre podružnici, 1 Din pa za list. Centrala prizna le one brezposelne, za katere izda posebno potrdilo pristojna strokovna organizacija.

Vsak član sportnega odseka plača po 25 par za olimpijski fond pri centrali.

Pozdrav med društvenimi člani in podružnicami je: »Družnost!«

S. **Krištofek** je govoril, da so letošnje knjige **Cankarjeve družbe** mnogo lepše od prejšnjih let in da delavcem prav posebno ugajajo **Cerkvenikovi** »Orači«. V Tržiču so dobili za družbo mnogo novih članov in vse podružnice naj bi poskrbele za povzdigo članstva **Cankarjeve družbe**.

S. **Štukelj** je zaključil kongres z ugotovitvijo, da je pokazal lep napredek napram prejšnjim. Temu kongresu je posvetila vso pažnjo najstarejša generacija v našem gibanju. Mladi rod naj v bodoče še bolj pokaže, da je vreden simpatij in podpore. Pomnoži naj se članstvo zveze, naročniki »Svobode« in poglobi naj se

vse naše prosvetno delo. Delajmo vsi med seboj v pravem tovarištvu v smislu našega pozdrava: **Družnost!**

*

Neizmerno vdanost naši stvari od članov »Svobode« izpričuje dejstvo: Med delegati je prišel na kongresu tudi sodrug

Zupanc in Zabukovce,

kljub temu, da mu je pred nekaj dnevi umrla pri celjski avtobusni katastrofi njegova žena, ki je bila dobra mati otročičem in požrtvovalna članica »Svobode« in kumica njenega praporja. Kongres ji je izkazal čast s tem, da so vsi delegati stojé v enominutnem molku počastili njen spomin.

*

Pred kongresom se je vršil v veliki dvorani »Uniona« prosvetni večer z lepim sporedom.

*

Po kongresu so se delegati z izrednim navdušenjem vračali vsak v svoj kraj s trdnim sklepom, da poglobé delavsko prosveto.

»Svoboda« se bo razširila v druge pokrajine Jugoslavije.

Ob zaključku kongresa smo prejeli iz Zagreba 50. št. »Radničkih Novin«, ki pišejo:

Po inicijativi zagrebškega medstrokovnega odbora URSSJ-a se je ustanovil v Zagrebu posebni prosvetni odbor, v katerega so vstopili predstavniki strokovnih organizacij in zastopniki obstoječih prosvetnih in sportnih skupin. Ta prosvetni odbor je sklical te dni konferenco vseh delavskih organizacij iz Zagreba. Namen te konference je bil, da se začne sistematično organiziranje prosvetnega dela.

Po posvetovanju o različnih možnostih je bilo sklenjeno, da se predhodno ustanovi podružnica ljubljanske »Svobode«, ki ima odobrena pravila, ki ji omogočajo legalno delo v vsej državi. V ta namen je bil izvoljen posebni akcijski odbor.

Mi pravimo k temu: Nam ni za ime; nam je samo za to, da se že enkrat začne dejansko enotno delavsko kulturno gibanje v Jugoslaviji. Zato pozdravljamo sklep zagrebških sodrugov.

Jesenice. Tudi od nas naj se kaj sliši. Spimo ne. Vendar delavnost ne ovira stalna negotovitost, ki visi nad nami radi usode našega zaposlenja. K. I. D. nam je nastavila nož na vrat. Pa bo že kako! O dramatikih je poročilo menda na drugem mestu. Pripravljamo nekaj izvirnega, pa o tem še kaj, ko bo zadeva določna. Sportni odsek je igral letos več tekem z

menjajočim se uspehom. Vendar smo nani ponosni in želimo, da gre vsaj tako naprej. Kar lepe igre je treba in pa zavesti, da gojimo proletarski in ne rekordni — sport. In ako bodo naši sodruzi na ta način dosegli kdaj prvenstvo Jesenic, bo ta zmaga dvakrat toliko vredna. O našem navdušenju za rokoborbo je poročilo menda posebej. Ustanovili smo pa šahovski odsek in upamo, da se bo ta igra, ki nudi precej prilike za bistenje duha, pri nas lepo razvila in razširila. — Letos smo hoteli pričeti tudi s plesno šolo. Kako pa bo, ne vemo, ker še prijave niso zaključene. — 20. dec. t. l. ima koncert naš pevski odsek. — S predavanji bomo začeli, ko bo ozračje malo pomirjeno. — Torej dela je dovolj in zanimanja tudi. Upamo pa, da bomo zdaj, ko nas čaka trda borba s kapitalom, za naš obstoj vršili naše kulturno delo s pdvojenimi močmi, da pokažemo še zadnjemu nezavednemu proletarcu, kam spada in kje je njegovo mesto. Zato gledamo z mirno vestjo v bodočnost.

Šiška. Tukajšnja »Svoboda« je začela pod novim odborom tudi z novim delom, kakršnega tu pri nas, v VII. ljubljanskem okraju, že več let ni bilo. Najprej smo začeli s predavanji. Vsak petek je redno eno predavanje. Doslej so se vršila sledeča: 13. nov. t. l. skioptično: Od govorčega kamna do potujoče knjige (s. Angelo Cerkvenik, obisk 80); 20. nov. t. l. skioptično: Nastanek in razvoj stvarstva (dr. H. Tuma —75); 27. nov. filmsko: O tuberkulozi (dr. Ivan Pirc, 75); 4. dec. skioptično: O Japonski (Ivan Vuk, 50). 11. decembra je imel Cvetko Kristan skioptično predavanje o »Telesni kulturi in delavskem sportu«, potem bosta pa predavanji Lovra Puharja o »Alkoholizmu« in Josipa Kajfeža o »Čudih vsemirja«. Predavanja so prav lepo obiskana; videti je, da se je stvoril kar cel kader slušateljev in bi bilo še bolje, da nam upravna oblast kar naprej ne zabranjuje udeležbe mladine pod 18. leti na predavanjih. Najboljši dokaz zato je obisk predavanja s. Vuka, ko je stražnik pred vrati odganjal mladoletne« dijake, vajence in druge. — Dramatični odsek tudi deluje lepo, pa o tem glej posebno poročilo. S tem v zvezi omenjamo recitacijski zbor oz. zborni deklamacijo. Naši člani se že vadijo in nastopijo na VI. prosvetnem večeru oz. na komerzu 12. dec. z dvema zboroma iz Otona Župančiča: Kovaško in Žebljarsko. — Tudi Miklavža smo priredili, in sicer za otroke (obisk 60) in za odrasle (obisk 40). Obadva večera sta izpadla 5. decembra prav dobro. — Tudi fotoamatersko sekcijo snujemo. Sploh hočemo storiti vse, da se kulturno delo v naši naravnost in samo proletarski četrti Ljubljane poživim

da delavstvo pride vsaj počasi do prebujenja in spregledanja. Upamo, da se nam delo posreči ter da bomo našli povsod potrebno podporo.

V. delavski prosvetni večer v Ljubljani, ki se je vršil 18. nov. t. l., je uspel, kakor vsi dosedanji, sijajno. Še več: zanimanje je za vsak večer večje. Pa saj tudi nudi našemu delavstvu tako pestro izbiro, kot le malokatera slična prireditel. Tokrat ga je otvorila delavska godba »Zarja« pod vodstvom kapelnika Dolinarja s tremi skladbami. Pevske točke sta izvajala tenorist Drago Burger (Hildach, Čajkovskij, arija iz opere »Evgenij Onjegin« in Lehar) ter sopranistka Stefanija Vukova (Čajkovskij, Glinka, Chopin). Kot solista na glasbilih sta nastopila s klarinetom Miljutin Rauber, s flauto pa Viktor Čampa. Solista sta spremljala na klavirju Jos. Grbec in Boža Šapla. Žal, sta morala odpasti s sporeda de Maké in Drago Žagar kot pevca solista. Po tem glasbenem delu, ki ga je prenašala kot nekako delavsko radio-uro tudi ljubljanska radio-postaja, je sledilo zelo zanimivo skioptično predavanje o deželah Severne Evrope, o Skandinaviji. Predaval je s. Ciril Stukelj in na modernem epidiaskopu smo videli 80 krasnih slik iz Danske, Švedske, Norveške in Finske. V duhu je vsakdo lahko pohitel k narodom, ki so postali kljub trdemu in stalnemu boju z naravo, najkulturnejši narodi Evrope.

Kot že rečeno, je večer uspel nad vse. Ljudi sploh več ni moglo biti; mnogo jih je moralo oditi. Največjega pomena, ki se ga morda niti zadostno ne zavedamo, je dejstvo, da so skoro vsi sodelujoči navadni ročni oz. industrijski delavci, ki so se z lastno voljo, močjo in ljubeznijo do predmeta povzpeli tako daleč, da lahko na koncertih nudijo svojim tovarišem in sodrugom glasbeni in pevski užitek. Želeli bi morda le malo več domačih skladateljev na sporedu.

Ljubljanski »Svobodi« in »Zarji« pri našajo ti večeri vso čast. —on—

Strokovna komisija v Mariboru za delavsko izobrazbo. 29. nov. t. l. se je vršilo v Mariboru zborovanje tamošnje Strokovne komisije, na katerem je poročal s. Petejan o novem obrtnem zakonu. Končno je pozval s. Petejan navzoče zapornike in delavce, da se oklenejo svojih strokovnih organizacij, pridno posejajo izobraževalne tečaje, katere bo priredila Strokovna komisija sporazumno s kulturnim društvom »Svoboda«, in naročajo delavske časopise. V knjižnici Delavske zbornice pa so jim za mal denar na razpolago poučne in zabavne knjige. Izvajanja s. Petejana so bila sprejeta z odobranjem.

vanjem. Nato je še govoril s. Čeh o potrebi izobrazbe delavstva ter je tudi priporočal obisk knjižnice prosvetnega odseka »Delavske zbornice«. Veseli nas za-

nimanje strokovnih organizacij za delavsko izobrazbo in želimo, da bi njih prizadevanja rodila najboljše uspehe.

—on—

DRAMATIKA

Delavski oder v Ljubljani se je zopet oživel in bo 2. januarja vpriporil Cankarjevo dramo »**Jakob Ruda**«. Pozivamo vse, da že sedaj agitirajo med delavci za dober obisk te predstave, ki obeta biti najboljša od vseh dosedanjih prireditev odra ljubljanske »Svobode«.

Šiška. Dramatični odsek »Svobode«, podružnica Šiška (Ljubljana VII.), je začel spet s svojim delom. Na Martinovo soboto, 14. nov. 1931, je vpriporil v dvorani Zadrúžnega doma v Ljubljani VII. dve veseligrig-enodejanki, in sicer »**Sam ne ve, kaj hoče**« (prevod Andrejkovega Jožeta) in Fr. Noyakovo »**Ljubosumnost**«. Obisk je bil izreden. Odsek se pripravlja tudi na gostovanje. Študira pa igro »Trije vaški svetniki«.

Hrastnik II. Dramatični odsek tukajšnje podružnice »Svobode« II (ste-klarji) je vpriporil dne 22. nov. t. l. znano Čapkovo socialno dramo R. U. R. (Rossus Universal Robots). Uspeh je bil zadovoljiv.

Dramatični odsek »Svobode« Hrastnik II. in igra R. U. R. Skupina igralcev dramatičnega odseka »Svobode« II. v Hrastniku, ki jo vidimo v tej številki našega lista, nam kaže posnetek iz igre »Radikalna kura«, ki je bila vpriporjena v mesecu marcu in se ponovila v aprilu 1930 ob nabito polni dvorani in s prav lepim uspehom. — Isti igralci — s prav malo izjemo — so nam zopet z največjo agilnostjo nudili eno še lepših odrskih in za delavstvo pomembnih del, t. j. igro R. U. R. v nedeljo 22. novembra 1931. Zanimanje za to igro je že samo med delavstvom dalo dovoljno pričakovanje, tako, da je tudi tokrat bila dvorana narodnega doma v Hrastniku nabito polna. Ta igra je nudila dovolj jasno in živo sliko iz časov robotstva in uporništva robotov. Igra R. U. R. ni baš tako lahka, da bi pri njej mogli vsi podeželski odri računati na popoln uspeh; enkrat ovira delo pomanjkljiva scenerija — drugič garderoba, in tudi od igralcev samih ni mogoče pri njih na-

»Radikalna kura« »Svobode« Hrastnik II.

pornih delih računati na popolno tehnično višino pri igranju. Trditi smemo, da so se naši igralci brez razlike prav lepo potrudili podati svoje vloge gledalcem, še prav posebno so to storili s svojimi nastopi Domin, Rancinger, ki je imel vlogo ravnatelja R. U. R. ter ugodno rešil isto, le tu in tam se ni izkazal dovolj rezkega, zapovedljivega, kar bi ga še bolj približalo njegovi vlogi. Izgovarjava ni bila slaba. Ing. Fabrij, gen. tehn. ravnatelj, s. G. Kraus sam kot tak ni bil slab, samo malo premalo je vlogo naštudiral, da bi mogel duhoviteje nastopati. Pri zaznanju uporniškega prodiranja je bil v govoru malo premalo razločen. Dr. Gal — s. A. Kraus — kot uprav. fiziol. in iznajd. odd., je dobro rešil vlogo; njegov nastop je jako ugodno vplival že pri drugih igrar in mu je priporočati, da to zanimanje ne opusti, nego le še pospeši. Dr. Halemier, upr. zav. za psih. in vzgojo Robotov — s. A. Kastelic — v nastopu ni bil slab, le prepo-manjkljiv v izgovarjavi in premalo razburljiv. Konzul Rusman, s. Drago Laurič, pa ni slab v gestah in mimiki, dokaj mučno pa je vplival s svojim izgovarjanjem: bil je zelo nerazumljiv. Stavbenik Alhrist, šef poslopij, s. Anton Laneger, se je tudi topot izkazal za prav dobrega igralca, tako v vseh kretnjah, govoru in mimiki, posebno lep prizor in dovolj skrbno se je izkazal tokrat med roboti; želeči je, da se za stvar še dalje zanima. H. Glorijeva — T. Strasnik — je že v predigri pokazala svoj najboljši nastop, tako tudi v nadaljnjih 3 dejanjih R. U. R. Izgovarjava prav dobra, v kretnjah in mimiki, njeno socialno čustvovanje je le tu in tam bilo malce premalo izrazito. — Suha robotka — M. Maurer — bo postala prav dobra igralka, svoje vloge ni slabo rešila. Tudi Ivana Orjaz: R. Miško in Helena: P. Koprivec sta se lepo potrudili, samo več pažnje morata polagati na izgovarjavo in na naglašanje. Marius robot, Rodius — Damon, Primus — so svoje vloge povoljno rešili, bilo pa bi iz njih mnogo boljšega še doprinesli. Puntarsko nastopanje je bilo dokaj mrtvo — premalo duhovitosti v borbi. Reči smemo, da se dramski odsek »Svobode« II. prav lepo razvija ter je s to igro pokazal mnogo svojega poguma ter odločne volje za razvoju dramatike. Pripisati pa se more agilnosti s. Sauriča, s. Iv. Rancingerja ter s. Lanegerja, da se za stvar zanimajo in se odsek že pripravlja na novo igro »Dva Pavla«.

Delavstvo pa jim je izkazalo še vselej svoje priznanje z ogromno udeležbo in aplavzom!

K.

Leše-Prevalje. V nedeljo, dne 6. decembra, je priredila leška podružnica prvo predstavo v tej sezoni z igro »Posled-

nji mož«. Igra je uspela precej dobro, le žal, da nima v sebi nič delavskega. Kajti pač noben delavec se ne dolgočasi z brezdeljem, razen, če je brezposeln, a tedaj ga tare skrb. Najboljši so bili ing. Sadar, Zdenka, radi pravilnega naglašanja in vokal Huzar. Gosp. Petelina smo videli že boljšega v drugih vlogah. Predvsem je bila izgovarjava slaba in slabo znanje vloge. Jaroslav na mnogih mestih skoraj pretiran, drugače dober, Tončka previhrava. Helena precej dobra, le naglašala premalo. Mati je igrala popolnoma brez čuta. Dr. Gaberšček je bil precej dober, včasih preveč bojazljiv. Dobra je bila tudi služkinja Marija. Godba je bila precej dobra, le žal, da ni mogel lastni tamburaški zbor nastopiti. Najeti smo morali tuje društvo, kar bi se pa za vedno ne priporočalo. Upajmo, da odslej ne bo treba več najemati drugih godbenikov, ko imamo vendar lastne instrumente in tudi igralce.

Črna pri Prevaljah 15. nov. t. l. je vpriporil tukajšnji dramski odsek »Svobode« Govekarjev prevod dr. Stolbejeve igre »Stari grehi«. Predstava je uspela in je bila dobro obiskana. Pripravljamo za letošnje: Komanovo Prisego o polnoči, veseloigro Trije vaški svetniki in ev. tudi Lipahovo komedijo »Glavni dobitke«. Zanimanje za igre je pri nas veliko.

Senovo pri Rajhenburgu. Tukajšnja podružnica »Svobode« je vpriporila 6. dec. t. l. v Združenem delavskem domu dramo Srgjana Tucića »Golgota«.

Tržič. Dramski odsek tukajšnjih »Svobodašev« se je predstavil občinstvu letos v nedeljo, 29. nov. t. l., z ljudsko igro: »Na dan sodbe«, ki jo je napisal Jožef Volca. Predstava se je vršila v Združenem domu.

Studenci pri Mariboru. Člani naše »Svobode«, ki jih veseli vpriporjanje dramskih predstav, so predvajali 15. nov. t. l. Kosmovo igro »Morje«. Igra je prav lepo uspela in so jo »Svobodaši« na splošno zahtevali morali 22. nov. t. l. ponoviti.

Dramski odsek »Svobode« Studenci. Na naših deskah je zopet oživel, dela se s polno paro. Dne 15. nov. 1931 smo spravili na oder Kosmovo dramo »Morje«, ki je dobro uspela. Glavne vloge so bile v rokah naših najboljših igralcev, ki so si prizadevali, da je igra v celoti dobro uspela. Omenjam samo našega neumornega s. Bajdeta in Pirčeva kot nositelja glavnih vlog. Videti je bilo, da sta že zelo dobra, rutinirana diletantska igralca. Vse druge vloge so bile tudi dobro zasedene.

Dvorana je bila polna. Kulisarija in razsvetljava je bila zamišljena po modernem sistemu. Otroški oder nam pa pokaže »Povodnega moža« v režiji s. Bukovška. Da nam mladina prinese mnogo smeha, o tem ni treba še posebej govoriti. V kratkem bomo pa zopet presenetili na-

šo publiko s »Tremi vaškimi svetniki«, komedijo, ki je povsod dobro uspela. — Glavna vloga je v rokah s. Koradžije, našega najboljšega igralca. Tudi nadaljnji repertoar je pester. Navajam tukaj samo nekatere: Hlapec Jernej, Užitkarji, Umirajoča gruda, Radikalna kura.

Dramski odsek »Svobode« v Studencih pri Mariboru

Dobrunje pri Ljubljani. Tudi naš dramski odsek letos pridno dela in se je že pokazal s predstavo Lipahove izvirne komedije »Glavni dobitke«. Naše teznje so imele pri tej igri razveseljiv uspeh.

»Trije vaški svetniki« na Jesenicah. Repriža te veseloigre, ki sta jo napisala Read in Ferner, prevod pa Češar, se radi službene zadržanosti nekaterih igralcev ni vršila že 22. nov., nego šele 29. nov. 1931. Precej polna dvorana je že vnaprej pokazala, kako lep uspeh je dosegla ta vprizoritev pri prvi predstavi dne 24. okt. Kmečka šala, slična vsaj po ideji Cankarjevemu »Pohujšanju«, predstavlja tri člane »Društva za zaščito javne morale«, ki so pa vsi baje nezakonski očetje otroka neke bivše dekle v tej vasi »Črne Lize«. Ta dekla stanuje že 16 let nekje za hribi in radi obvestila, da se je rodil tam nezakonski sin, ki mu je oče vsak od teh treh vaških »svetnikov«, plačujejo ti vaški svetniki že 16 let mesečno skupno 1300 Din »elementov« za tega otroka. Ker

dobi končno menda njih društvo v roke ljubavna pisma Črne Lize, je strah in trepet med njimi, da se njihovna ljubavna razmerja ne razkrijejo in po raznih zapletljajih se ugotovi, da Črna Liza sploh nobenega otroka ni imela in so ji ti vaški »svetniki« — člani »Društva za zaščito javne morale« — plačevali vse »elemente« radi slabe — vesti!

K tej osnovni ideji so avtorji pridelali še celo vrsto dogodkov, ki niso nezanimivi — hčerka-učitelj, ženina izza hribov, zamenjava nevest, spopad staršev, srečni konec za dva ženina in za tri vaške »svetnike« — tako da celotna fabula prav pošteno in z ne ravno slabim humorjem ironizira vaško življenje in nehanje.

Jeseniško predstavo — videl sem re-prizo — je režiral s. Škerlj. Dobro je interpretiral namen te veseloigre in tudi igralci sami so pokazali zanimanje, umevanje in veselje ter se zlili v igri v celoto. Vsi — brez izjeme — so igrali dobro. Glavni junak Šetincev. Porenta si-

cer ni dosegel ljubljanskega Cesarja, ali približal se mu je precej. Zlasti dobra pa je njegova žena Marjana, ki jo je igrala s. Weissova. Dober je bil tudi s. Plešev Jakec, samo ono »Račka na vodi« je tako čudno izgovarjal. Učitelj s. Vodnoui mi ni ugajal, nekako preveč izumetničen je bil. Dobri so bili še Svetinov Bavdek, P. Stražišarjev Šimenc, Štravsov Župnik, Svetinove Potovka (samo dialekta ne sme mešati s književno slovenščino!), Omanove hčerka, Šlibarjeve Marjana, Polovškove Jakcova mati in Mancove Dekla. — Kulise zelo okusne in primerne. Med odmori je lepo sviral orkester kov. godbe pod vodstvom s. Čelešnika.

—on—

Zabukovca. »Delavski oder« Svobode je predstavljal v nedeljo, dne 6. decembra t. l., popoldne ob 4. uri Maxa Fernerja komedijo »Trije vaški svetniki«. Igra je dobro uspela.

Ptuj. Tukajšnji dramatični odsek »Svobode« je marljivo na delu. Poleg predstav, o katerih smo že poročali, je gostoval dne 22. novembra t. l. pred delavstvom v Majšperku z Blumenthal-Kadelburgovo komedijo »Pri belem konjičku«, dne 6. dec. t. l. je pa priredil Finžgarjevo ljudsko igro »Razvalina življenja« v Mestnem gledališču v Ptujju v režiji s. Romana Jagušića. Delavski oder »Svobode« nadomestuje dandanes neka-

ko bivše narodno gledališče v Ptujju in žanje lepe uspehe.

Tržič. Tukajšnji dramatični odsek je pričel s svojim delovanjem in s tem oživil članstvo iz mrtvila. Upriporil je v nedeljo, dne 29. novembra, igro »Na dan sodbe« od Jožefa Volca. Igra nudi mnogo, kar se danes v resnici dogaja med proletarijatom. Gozdar Debeljak uniči srečo delavske družine Antona Cestnika s petimi otroci ter ga spravi v zapor. To pozneje Cestnik z njim obračuna, ga ustreli, ker mu ne da dela. Zopet ga primejo in zapro. A na dan sodbe ga njegova žena oprosti vešal, ker spozna slabo življenje njegove družine. Vsi njegovi prijatelji za časa prostosti, ki so tudi sami gozdni tatovi, pričajo proti njemu. Vse vloge so bile prav dobro zasedene, dasi so bili med igralci tudi začetniki. Da se ne spuščam v podrobno kritiko, moram omeniti, da so Cestnik, njegova žena, Debeljakova žena, državni pravdnik in smolar Frluga rešili svoje vloge prav častno, za kar jim gre vse priznanje. Tudi vse druge vloge so bile odigrane prav dobro. Za vse ima seveda zaslugo tudi soodr. režiser. V drugem dejanju v sceni med ženo Cestnika in vdovo Debeljaka so se publikii zarosile oči, ker igralki sta tu dosegli višek. Igra se je na željo občinstva ponovila dne 8. decembra. Dramatični odsek pa naj nas kmalu zopet razveseli s kakim lepim delom, da nas malo razvedri v teh težkih časih.

Stane.

DELAVSKA PESEM IN GLASBA

Ptuj. Pevski odsek tukajšnje »Svobode« je priredil 8. dec. t. l. velik pevski koncert v dvorani Glasbene Matice v Ptujju. Na sporedu so bili skladatelji Scheu, Prelovec, Pregelj, dr. G. Ipavec, Vogrič, Eisenhuth, Oskar Dev, Kocijančič, Ign. Hladnik in Sedlaček.

Rogaška Slatina. Decembra je minilo leto dni, kar smo s trudom ustanovili svoj pevski zbor. Ko gledamo sadove našega dela, moramo priznati, da napredujemo. Pred leti ni bilo v Rogaški Slatini niti duha o kakem delavskem kulturnem gibanju. Šele, ko je pričela obratovati steklarina (l. 1927), ko so prišli pravi industrijski delavci, ki jim je bila delavska kultura predpogoj vsega napredka, takrat se je iz skromnih razmer, ki so takrat bile, ustanovila »Svoboda«.

Za lepo pesem menda ni bilo tu nikakega zanimanja, bil je tu neki pevski zbor, ki je pa bil kot nevlita in ob malem vetru se je razšel.

Naši sodrugi so vedno hrepeneli po svojem pevskem zboru, ker so vedeli, da lepa pesem razveseli čustvo, da ti žarek upanja in tolažbe v teh usodnih dneh življenja prisije baš z lepo pesmijo.

Če slišiš pesem, katera povečuje tvojo bedo in bol, takoj postaneš vsaj v mislih drug človek.

Naš novi pevski zbor »Svobode« (katerega sliko pošiljamo zgoraj) je pa že dal Rogaški Slatini dokaz, da je upravičen do obstoja. Na koncertu, katerega smo imeli na Vel. pondeljek, smo pokazali, kaj lahko zmorejo od dela izmučena grla.

Tudi v Rogatcu smo imeli koncert, a na žalost je bil tam slabo obiskan, v Rogatcu ni za kulturno stvar nobenega interesa. A pustimo to, kjer ni pravih ljudi, tam ni napredka, niti pravega življenja.

Za uvod smo zapeli z zanosom »Delavski pozdrav«, sledile so »Ob večerni

uri«, »Ljubezen in pomlad«, »Dvanaest razbojnikov« in še nešteto drugih, najtežja na tem koncertu je bila Zajčeva pesnitev »Večer na Savi«, toda kljub temu smo jo lepo podali ob spremljevanju klavirja. Moralni uspeh koncerta je bil zadovoljiv, gmoten uspeh je pa v današnjih kritičnih dnevih nemogoč.

Sedaj se spet pridno pripravljamo za koncert, ki ga bomo imeli v bližnjem času v Rog. Slatini.

Menda je dosti napisanega za našo obletnico, ne smem pa nehati, da bi ne omenil velikih zaslug, ki jih ima pevovodja g. Fišer za naš pevski zbor. Zadovaljni smo, da je to važno mesto poverjeno možu, ki ima mnogo ambicije in požrtvovalnosti za napredek naše pesni.

A zanačaj: Nihče še ni mogel pogledati za zastor bodočnosti. Kdor bi kljub temu rad videl pred sabo, naj gleda vase. Vse je v nas. Kolja.

Pevski zbor »Svobode« v Rog. Slatini

Sava-Jesenice. Pevski odsek tukajšnje podružnice »Svobode« se je prav marljivo pripravljaj na koncert, ki se je vršil dne 20. decembra t. l. v dvorani Delav. doma na Savi-Jesenicah pod vodstvom našega pevovodje s. Jerama Martina. — Spored je bil zelo izbran.

Mladinski pevski zbor iz Trbovelj in celjski »Svobodaši«. V nedeljo, dne 22. novembra t. l. je imel v Celju mladinski pevski zbor učitelja g. Šuligoja iz Trbovelj dva koncerta v Celju. Edini, ki so se spomnili rudarskih otrok iz Trbovelj, so bili celjski »Svobodaši«. Ob začetku drugega koncerta (za odrasle) je pozdravil trboveljsko mladino naš delavski pevski odsek »Svobode« pod vodstvom g. učitelja Preglja s svojo pesmijo. Otroci so se na ta pozdrav revanžirali in zapeli pri pesmi »Kdo na svetu najlepše živi?« kot 4. kitico parodijo »Pregelj na svetu najlepše živi... sede za mizo, pa

poje lepo!« Korak »Svobodašev« je napravil na vse najlepši vtis in vsi so povdarili lepoto pozdrava celjskih proletarcev otrokom trboveljskih proletarcev.

—on—

Slov. Javornik. Poleg koncerta dne 15. nov. t. l. v Del. domu na Savi, ki je izborni uspel (gl. poročilo), je imela naša podružnica »Svobode« oz. njen pevski odsek še v nedeljo 22. nov. t. l. drugi koncert v dvorani Sokolskega doma na Javorniku, ki je sicer uspel, vendar bi zaslužil še boljše udeležbe. Spored je bil skoro enak onemu pri koncertu na Savi. V Sokolski dom smo se morali zateči, ker, žal, še nimamo lastne dvorane. Za naš list »Svobodo« pošiljamo tudi sliko našega marljivega odseka.

Koncert javorniške »Svobode«. V nedeljo, dne 15. nov. t. l. je priredil pevski odsek »Svobode« z Javornika in Koroške

Pevski zbor javorniške »Svobode«

Bele dobro obiskan koncert v »Delavskem domu« na Savi. Zbor 25 pevcev pod vodstvom s. Franca Mencingerja je v polni meri izvedel dano si nalogo. Na sporedu so bili Marinković, Moll, Ipavec Gustav, Adamič (tri), Zepič, Hajdrih, Svetek Anton, Prelovec (2), Foerster, Pregelj Ciril, Kompoz in Pavčič. Višek koncerta je tvorila ruska narodna pesem »Dvanajst ruskih razbojnikov« v prireditvi pevovodje celjske »Svobode« Cirila Preglja. Zbor so morali ponoviti in enako še Pavčičev Potrkan ples ter Foersterjevo Razbito čašo. Ugajali so tudi

Adamičevi Turopoljci. Tri skladbe je dobro zapel kvintet Zupan, Rozman, Mencinger, Resman, Žvab. Adamičevo »Beneško« je zapel kot tenorski solo s. Zupan, Prelovčevo »So še rož'ce« pa s. Mencinger kot solist-basist. Spremljala ju je na klavirju Milka Svetinova iz Žirovnice. Odličen je bil s. Rozman kot solist v »Dvanajstih razbojnikih«. Zbor je zapel 10 skladb po sporedu ter dodal kot zaključek še Scheuevo: Pesem dela. — Uvodno predavanje o pomenu delavskega petja je imel s. Sersioni. Takih večerov si želimo še več!

Jasna samozavest, jasno spoznanje svojih zgodovinskih nalog, jasna volja za njihovo uresničenje, cilja sigurno delo. To so lastnosti, brez katerih delavstvo ne more dovršiti svojega dela. Razkrinkanje vsakega polovičarstva in vseh napačnih »prijateljev« delavstva je danes prva zapoved. Samo iz neusmiljene kritike lahko nastane jasnost; samo iz jasnosti enotnost; samo iz enotnosti v mišljenju, cilju in volji moč za izvršitev danih nalog.

K. Liebknecht.

DELAJSKI SPORT

Olimpijada v Los Angelesu — olimpijada posameznikov. Listi priobčujejo začasni spored X. sportne olimpijade, ki naj bi se vršila prihodnje leto v Los Angelesu, in katere se cela vrsta držav, med njimi tudi Jugoslavija, Češkoslovaška, Nizozemska in druge države, ne bodo udeležile. Ta spored je zanimiv v primerjavi z delavsko olimpijado, ker dokazuje, da bo to olimpijada posameznikov, ne pa množic. Evo: Program tekem bo naslednji: 31. julija svečana otvoritev stadiona in defile predstavnikov raznih narodov, od 31. julija do 7. avgusta atletske tekme, 7., 9. in 12. avgusta hokej na travi, 8. in 12. avgusta telovadba, 8. avgusta ameriški nogomet, 13. in 14. avgusta konjske tekme, 14. avgusta zaključek olimpijade. — Kakor vidimo, kakega skupnega nastopa, razen defileja predstavnikov raznih narodov, ne bo. Pri drugih sličnih nastopih, n. pr. pri Sokolih in Orlih, imamo vsaj skupne proste vaje telovadcev, tu bodo pa menda le tekme telovadcev-posameznikov. Skupnih nastopov, pri katerih bi morali gotovo stvar izvajati sportniki vseh panog, pa ti ljudje sploh ne poznajo. Saj tudi ne morejo iti preko bistva svojega sporta. —on—

Ameriški socialisti in Olimpijada v Los Angelesu. Odbor za prireditve Olimpijade, ki se vrši letos v Los Angelesu v Kaliforniji (U. S. A.), je povabil socijalističnega župana velikega ameriškega mesta Milwaukee s. Daniela W. Hoana, da sprejme mesto častnega podpredsednika v tem odboru. Hoan pa je to ponudbo najogorčeneje odklonil z motivacijo, da on v državi, v kateri ječita dve nedolžni žrtvi razredne justice, Tom Monney in Warren Billings, v ječi, ne more imeti nobene opravka z olimpijado onih, ki ta škandal dopuščajo in prepoveduje tudi rabo njegovega imena v zvezi s to prireditvijo. Z enako motivacijo so odklonile sodelovanje pri olimpijadi tudi ostale delavske sportne zveze, ki so dobile povabilo na to manifestacijo sporta. Tudi čikaška »Prosveta«, ki prinaša to poročilo, potem Slov. Nar. Podp. Jednota in Jug. Socijalistična Zveza v Chicagu so že neštetokrat protestirale proti temu, da kalifornijska razredna justica še zmeraj zadržuje v ječi ti dve žrtvi. —on—

Uspeh mariborskih »Svobodašev«-lahkoatletov. Mariborski sportni odsek »Svobode« je nedavno reorganiziral svoj ustroj in svoje delovanje. Ob tej priliki je

ustanovil tudi lahkoatletični odsek, ki se je prvič uveljavil 1. dec. t. l. pri teku za tkzv. »Vahtarjev pokal« skozi mesto Maribor. Prvo mesto je dosegel član novoustanovljenega katoliškega S. K. »Marathon« Grmovšek v 5.45, drugo mesto doseďanjí dvakratni zmagovalc Podpečan (Železničar) v 5.51, na tretje mesto pa je došpel tik za Podpečanom Svobodaš sodrug Strnad Bogomir. Pri teku je startalo skupno pet Svobodašev, ki so vsi prišli na cilj, dočim so člani nekaterih drugih klubov med tekom odstopili. Mariborski sportniki se radujejo nad uspehom. Delo pojde še naprej in kakor se čuje ustanavlja s. Beigott tudi žensko lahkoatletsko sekcijo.

Uspehi naših delavskih klubov pri pokalnih tekmah. V nedeljo, dne 22. novembra 1931 so se vršile v Ljubljani, Celju in Mariboru pokalne tekme za poškodbeni fond LNP. V Ljubljani je »Svoboda« igrala s »Primorjem« in častno končala z 2 : 4 (2 : 1). V tekmi, o kateri pišejo vsi listi s pohvalo »Svobode« (zlasti glej »Slovenca« z dne 24. 11. 1931), bi morala zmagati »Svoboda«, kar pa radi teme, ko se sploh ni videlo, ne kako ne kaj, ni mogla. Proti tej »temi« je »Svoboda« vložila protest. — V Celju je delavski SK »Olimp« porazil »Atletike« po lepi igri, s 3 : 2 (3 : 1). — Mariborska »Svoboda« je sicer visoko zgubila tekme z lahko bi rekli enim najboljših klubov Slovenije ISSK Mariborom, in sicer 11 : 1 (6 : 1), vendar bi lahko »Svoboda« dosegla precej boljši rezultat, ako ne bi držala skozi toliko odprte igre, nego bi se raje pomaknila v obrambo. Nam pa je taka odprta igra precej ljubša od one, ki ji je samo za izboljšanje rezultata. Ker je LNP ljubljanski pokalni tekmi razveljavil — Primorje : Svoboda — zato, ker se ni vršila v regularnem času, ampak v temi, šta se vršili ponovno v nedeljo, 29. novembra t. l. Topot so Svobodaši zaigrali slabše, igrali pa so v prvem snegu in vsled pomanjkanja treninga v takem vremenu tudi slabše odrezali. Izgubili so tekmo 6 : 2 (3 : 1). Ta ponovna tekma se ni obnesla, vendar je Svobodašem lahko memento, kako potreben je razumen trening tudi na blatnem in zasneženem terenu.

V nedeljo, 6. dec. t. l., se je pa vršila semifinale, in sicer tekmi med zmagovalcema in premagancema. V Ljubljani sta igrala kot premaganca Svoboda in Slovan in je seveda zmagala Svoboda s 5 : 2 (2 : 2). Svoboda je bila močnejše moštvo in je tudi močnejše igrala. —on—

Rokoborbe na Jesenicah. V soboto 21. in v nedeljo 22. nov. t. l. so se vršile na odru »Svobode« v Delavskem domu na Savi-Jesenicah rokoborbe menda najboljših rokoborcev-amaterjev v Sloveniji, ki jih je priredila tamošnja »Svoboda«. Rokoborbo so se udeležili Tičar Fr., Pregelj Žane, Gorjanc Leopold in Šotler Janez iz Ljubljane ter Zvan Anton, Anderwald Silvester, Svetlin Albin in Zupan Valentin z Jesenic. Zanimivo je, da je bil na lepakih označen Pregelj Žane kot prvak v rokoborbi ljubljanske »Svobode«, dasi ta o tej zadevi ničesar ne ve. Morda je Pregelj prvak še iz davnih let ali pa izrablja firmo za reklamo? Tekme so se vršile nekako med Ljubljano in Jesenicami. Prvega dne je odstopil Zvan (J.) v tekmi s Tičarjem (Lj.), Anderwald (J.) je podlegel Preglju (Lj.), Svetlin (J.) Gorjancu (Lj.); borba med Šotlerjem (Lj.) in Zupanom (J.), med favoritoma obeh krajev, je bila neodločena. Drugega dne je bila revanša Anderwald—Pregelj neodločena, Šotler je položil Gorjanca, neodločen je bil tudi po enourni borbi dvoboj Šotler—Zupan. Šotler se ni znal obvladati in je postajal surov. Zaključna borba med Zupanom in Gorjancem (Lj.) je končala z zmago Zupana (J.).

Jeseničani so imeli spet senzacijo. Dvorana je bila obakrat polna. Rokoborbe so Jeseničane tako navdušile, da nameravajo »Svobodaši« ustanoviti rokoborski odsek »Svobode«. Reči pa moramo že zdaj, da centrali »Svobode« tak razvoj ni ravno najljubši. Rokoborba je sportna panoga, ki daje mnogo, mnogo preveč prilike za surovost, a naš namen ni pospeševati surovo, živalsko plat človeka, nego ono, ki teži za plemenitenjem srca in duha. Morda bi se odsek oprijel tkzv. japonske obrambne rokoborbe »jiu-jitsu«? Ne želimo namreč, da bi se jeseniški »Svobodaši« odtujili svojim resnim težnjam za delavsko kulturo. Premislite dobro, kako in kaj, ako pa kaj ustanovite, pa dajte v zanesljive roke.

—on—

Novi sportni odseki »Svobode«. V poslednjem času je začelo zanimanje za sportno udejstvovanje pri članih naše zveze nenavadno naraščati. Žal se razvija vse samo v smeri nogometa, kar nam ni preveč ljubo, vendar — napredek je tu. Poleg sportnih odsekov oz. klubov »Svobode« v Ljubljani, v Mariboru, na Jesenicah in na Viču pri Ljubljani, smo dobili v zadnjih mesecih še odseke v Trzinu in v Zagorju ob Savi, snuje se pa odsek v Zalogu pri Ljubljani. To zanimanje pozdravljamo, vendar prosimo naše sodruge, ki se udeležujejo pri teh odsekih, da takoj ob ustanovitvi pričnejo de-

lo v smislu pravega delavskega sporta (glej članek v »Svobodi« 1931, str. 255 o Delavskem sportu) in naj ne posnemajo metod meščanskega sporta. Mlado drevo je lahko upogniti in enako bo tudi uspelo mlad odsek privaditi na delavsko sportno udejstvovanje veliko lažje kakor odsek, ki bo že zašel v razne razvade.

—on—

Zagorska »Svoboda«. V Zagorju ob Savi je »Svoboda« ustanovila pred dvema mesecema na željo članov nogometni klub, ki se pod vodstvom sodr. Franca Lebiničnika prav dobro razvija. Na nedeljo, 22. nov., ob pol 3. uri popoldne je igral klub na igrišču SK Zagorje prijateljsko tekmo SK Svoboda : SK Zagorje z 2 : 0 v prid »Svobode«. Občinstvo je navdušeno pozdravljalo prvič nastopivšo SK Svobodo, ki je res vzor pravih proletarskih nogometašev. Želimo mladim proletarskim športasem, na polju športa mnogo enakih uspehov in da ostanejo obenem tudi zavedni kulturni delavci.

Velik porast števila pripadnikov Zveze DTJČ. Nedavno je izšla statistika Zveze delavskih telovadnih jednot češkoslovaških za leto 1930. Ta statistika beleži velik porast v vseh panogah zvezinega udejstvovanja. V letu 1930 je priraslo 120 novih jednot, tako da se je njih število povečalo na 1220 s skupno 136.977 pripadniki napram 117.622 pripadnikom v letu 1929. Po panogah je porast sledeč: članov 51.837 (+ 5499), članic 17.364 (+ 2204), naraščajnikov 9011 (+ 557), naraščajnic 7133 (+ 145). Največji in najbolj razveseljav je porast pri šolski mladini. Moške šolske mladine (učencev šteje Zveza 25.228, za 5133 več kakor v letu 1929, ženske šolske mladine pa 26.404, za 5817 več, kakor prejšnje leto.) Šolska mladina ima torej skoro 11.000 deleža pri porastu Zveze DTJČ. Jasno je, da je ta porast posledica dobre vzgoje in velike skrbi, ki jo posvečajo DTJČ deci, in tudi slavnosti mladine, ki so se vršile tega leta (1930) v Pragi, so storile svojo nalogo.

Udruženja delavskih radio-amaterjev so že zelo razširjena. V vsaki državi imajo delavci, lastniki ali slušatelji radia svoje organizacije, ki skušajo zastopati interese svojih članov in dobiti vpliv na posamezne radijske postaje oz. na njih program. Pisali smo že precej o delavskih radio-amaterskih organizacijah in o delavski radio-internacionali (glej »Svobodo« 1931, str. 370, 404, 405, 439), danes omenjamo še organizaciji na Holandskem in Belgiji. Na Holandskem ima postaji v Huizenu in Hilversumu v zakupu kar več

zasebnih organizacij, tako socijalistična VARA («Vereeniging Arbeider Radio Amateurs»), potem nevtralna AVRO, katoliška KRO in protestantska NCRV. —

V Belgiji se pa imenuje delavska radio-amaterska organizacija RESEF («Radio Emissions Socialistes d'Expression Française»). —on—

PO SVETU

Statisticus:

IZOBRAŽEVALNO DELO ZADRUG V RUSIJI

Glasilo Mednarodne zadrugne zveze v Londonu »Internationale genossenschaftliche Rundschau« prinaša v 10. številki iz 1931 poročilo Osrednje zveze ruskih konzumnih zadrug »Centrosojaza« o izobraževalnem delu zadrug. To poročilo bo tudi za nas zelo zanimivo, ker nam kaže težnje in metode izobrazbe v SSSR.

(Op. por.)

Celotno kulturno in izobraževalno delo konzumno-zadružnega gibanja v SSSR, in sicer tako splošno, kakor tudi osebno delo je podrejeno gospodarskim in političnim nalogam, ki jih mora rešiti proletarska država pri ustvaritvi socializma. Zdaj poskušamo izvesti petletni načrt za socijalistično izgradbo v štirih letih. Prihodnja praktična naloga mora biti doseči cilje tretjega odločujočega leta v petletnem načrtu. Iz tega izhaja naloga za kulturno in izobraževalno delo zadružnega gibanja in njegov pomen za celotno ustvarjalno delo v SSSR. Konzumno zadružno gibanje sodeluje pri tem na prvem mestu.

Kulturno in izobraževalno delo obsega v posameznostih sledeče naloge: 1. šolanje novih tehničnih in upravnih delavcev za konzumno-zadružno gibanje, 2. zadružno in politično izobrazbo članov, 3. podpiranje države in javnih organizacij pri izgradbi kulturnega in izobraževalnega dela, 4. vzgojo v še šoloneobvezni starosti, 5. izdajanje publikacij, 6. kulturno delo v vsakdanjem življenju, 7. preskrba prebivalstva s tkzv. »kulturnimi dobrinami«.

Kar se tiče zadružnih izobraževalnih ustanov za šolanje zadružnih delavcev, bodo zanimive morda sledeče številke: obstoja 111 zadružnih strokovnih šol in 345 trgovskih šol z 78.719 šolarji, 15 zadružnih visokih šol in zadružnih fakultet na univerzah z 2850 dijaki, ena zadružna akademija s 125 slušatelji, en zadružni pedagoški zavod (zadružno učiteljske) s

1279 dijaki. K temu pride še 1800 slušateljev na delavskih fakultetah, takozvanih »Rabfak« zadružnih visokih šol, in 135 znanstvenih delavcev, takozvanih zadružnih »aspirantov«.

Splošno zadrugarsko izobraževalno delo se širi med člane s posebnimi šolami za »zadružno vedo« in v teh se razpravlja poleg računstva, ruskega jezika in knjigovodstva tudi o zgodovini zadružnega gibanja, o vprašanjih zadružne organizacije, o kalkulaciji, o denarstvu, kakor tudi o oblikah in organizatoričnih metodah in o izobraževalnem delu med množico.

Naloga teh šol je, da pritegnejo za revizijo in kontrolno delo sposobne in aktivne zadrugarske delavce, ki morejo obiskovati pozneje posebne zadružne visoke šole.

V pojasnilo omenjamo nekaj številke o ukrajinskem zadrugarstvu: Na deželi:

Zadružne šole prve stopnje	1.876
zadružne šole druge stopnje	209
število obiskovalcev	60.000

V mestih:

Zadružne šole prve stopnje	270
zadružne šole druge stopnje	59
število obiskovalcev	9.000

Skupno število šol 2.414

Skupno število obiskovalcev 69.000

Zadrugarsko izobrazbo pospešujejo nadalje še zadružne skupine, v katerih razpravljajo o posebnih vprašanjih, kakor n. pr. o organizacijskem delovanju, o denarništvu, o kalkulaciji itd. Samo v Srednji Rusiji je 845 takih skupin. K temu pridejo še zadrugarski kratkodobni tečajji, ki trajajo samo dva do tri tedne za zadrugarje, ki so že v praksi. V teh tečajjih razpravljajo samo o perečih vprašanjih, kakor n. pr. o akciji za pomladno setev, o zadružnih ponovnih oz. nadomestnih volitvah itd.

Končno se vrši izobraževalno delo tudi s sistematično propagando, katere namen je razširiti sklepe državnih in strankinih organizacij kakor tudi načelstva osrednje zadružne zveze »Centrosojaza«.

med široke množice. V ta namen izhajajo posebna metodična skrajšana poročila s seznamom literature o dotičnem predmetu, ki ga lahko uporabljajo predavatelj in poslušalci. Celotni program za združno izobrazbo kakor tudi vse priročne knjige izdelujejo posebni izobraževalni odseki v konzumno združnem gibanju in jih predložijo pristojni centrali pri ljudskem komisarijatu v odobritev.

Delo zgoraj omenjenih združnih izobraževalnih ustanov se izpopolnjuje še z izobraževalnim delom med množicami. Konzumno združno gibanje organizira zlasti na vaseh združne skupine. Kjer organizacija samostojnih združnih skupin ni mogoča, ustanovijo posebne »združne koticke« (stalne združne razstave), v katerih razstavljajo združne knjige in letake, reklamne lepake kakor tudi tiskane sklepe krajevnih organizacij in druge dokumente. Take »združne koticke« ima vsaka vaška čitalnica in vsaka skupina v industrijskih obratih. V »kmečkem domu« v Moskvi je urejena velika združna razstava, katero obiskuje dnevno na stotine članov »kolhosov« (kolektivnih farm) in pa kmetov, ki se mudijo po poslih v Moskvi.

Konzumno združno gibanje ustanavlja nadalje združne knjižnice, tako stalne kot potovalne. Finančno tudi podpira združne oddelke državnih in javnih knjižnic po vaseh in po mestih.

Nadalje je združno gibanje pritegnilo v propagandne namene tudi radio in kino. Za predvajanje v gledališčih sestavljajo posebne združne igrokaze. Dalje izdajajo združne lepake in pridobivalne ter agitacijske spise.

Posebno pozornost posvečajo potovalni izobrazbi v podeželskih krajih. V tej smeri delujejo »kulturne ustanove« (kino, radio, knjižnice, razstave itd.), ki so nastanjene v tovornem avtomobilu ali pa tudi na navadnem vozu. Tudi potovalni kino, potovalna gledališča in posebni propagandni avtomobili spadajo semkaj.

V Severnem Kavkazu imamo n. pr.:

- 149 »kulturnih ustanov«,
- 356 združnih šotorov na polju,
- 97 igralskih skupin,
- 143 potovalnih kinov,
- 37 radijskih naprav,
- 2 propagandna avtomobila,
- 2 potovalni gledališči.

Konzumno združno gibanje vrši tudi obsežno izobraževalno delo v podporo države in javnih organizacij. Za pobijanje analfabetstva med odraslimi je izdalo združno gibanje leta 1931 nad tri milijone rubljev in dobavilo potrebne knjige, zvezke in tudi petrolej za svetiljke.

Za pospeševanje obveznega ljudsko-šolskega pouka je stavilo konzumno združno gibanje v letu 1931 22 milijonov rubljev na razpolago, da se preskrbijo šoloobvezni otroci najrevnejših delavcev in kmetov brezplačno s toplim jedilom in pa z obleko in obutvijo.

Dalje so bili poslani prispevki uradu za telesne vaje, da se pospešuje sport med delavsko in kmečko mladino.

Z vsemi sredstvi se poskuša pospeševati tudi ljudske zmožnosti umetniškega izražanja na deželi. Tudi v te namene so bila stavljena na razpolago posebna denarna sredstva, ki naj krijejo organizacijske stroške. Poleg tega podpirajo združge tudi državne knjižnice in prirejajo za člane »kolhozov« kakor tudi za posamezne kmete poljedelske ekskurzije zvez kolhozov in krajevnih vodilnih odborov. Nadalje so bili dani prispevki za pospeševanje kulturnega in izobraževalnega dela na kolektivnih farmah. V ta namen je bilo izdanih v letu 1931 šest milijonov rubljev.

Določen, četudi ne zelo velik, znesek dobijo protiverski svet kakor tudi družba za pobijanje alkoholizma ter razne druge slične organizacije.

Konzumno združno gibanje vodi pod vodstvom posebnih central celo veliko mrežo ustanov za še šoloneobvezne otroke, zlasti v vaseh in v onih krajih, kjer je bila izvedena kolektivizacija brezhibno. Za te namene je bilo v letu 1930 pripravljenih 22 milijonov rubljev. Združne organizacije so za te zavode vzgojile posebne učitelje, in program in delovne metode so enake kakor pri splošnih državnih zavodih za otroke v za šolo še neobvezni starosti. Dalekosežno so bili podpirani tudi klubi pionirjev, letna taborišča pionirjev ter počitniške kolonije za otroke itd.

Konzumno združno gibanje izdaja posebne knjige o obtoku (kroženju) blaga, o razdelitvi blaga, o organizaciji mreže za blagovni promet, o pridelovanju zelenjave v predmestjih, o združnih ljudskih kuhinjah in pekarnah itd., kakor tudi propagandno literaturo o tekočih združgarskih vprašanjih. Dalje ima v Moskvi lasten časopis in še posebna glasila. V večjih mestih republik Sovjetske Rusije (SSSR) izhajajo slična glasila v tozadevnih državnih oz. krajevnih jezikih. Zelo živahno poskušajo postaviti vsakdanje življenje z ustanavljanjem prehranjevalnic, igrišč, združnih javnih kuhinj, pekarn, pralnic, kopališč s toplo vodo, delavnic, s preskrbo vsemogočih stvari in s sličnimi ukrepi na osnovi vzajemnosti. Na zadnjem mestu bi bilo treba omeniti pomembno delo združnih organizacij pri razdeljevanju tkz. »kulturnih dobrin«.

namreč knjig, kinematografskih uredb, papirnatih stvari, peres itd. Zanimivo je, da dospejo knjige na različen način po potujočih knjigarnarjih tja v najoddaljenejša kraje in da imajo zadruga oddajališča prav tako kakor centrale za šolanje. anal-fabetov, posebne oddelke za knjige. Isto velja za potujoča kina in radio-aparate. Po natančno določenem načrtu mora biti v letu 1931 teh stvari prodanih za 500 milijonov rubljev.

Poleg izobraževalnega dela posebnih ustanov se vrši mnogo kulturnega dela s tem, da se člane vzpodbuja, da sami tolmačijo različne naloge, ki jih mora rešiti zadržno gibanje. V ta namen so bili ustanovljeni v industrijskih obratih posebni zadržni uradi. Tovarne in obrati dajejo zadržnim organizacijam in podjetjem naloge. Dalje se določajo zadržna oddajališča, odbori in komisije za javne kuhinje in dodeljujejo industrijskim obratom posebni zadržni organizatorji.

Cela armada aktivnih zadržnih članov stremi za izboljšanjem kakovosti dela, ki ga vršijo konzumne zadruge in se trudi za kulturni dvig dnevnega življenja kakor tudi stalne izgraditve izobraževalnih ustanov.

Te aktivne zadržne skupine imajo lastna zborovanja in prirejajo tečaje in konference. Člani niso plačani in izvršujejo svoje naloge, kakor hitro je končano drugo delo. Vsega skupaj imajo te skupine na celotnem ozemlju Sovjetske Rusije nič manj kakor en milijon članov.

Konzumno zadržno gibanje ima nastavljeno za izobraževalno delo posebno osobje. V »Centrosojuzu« je pooblaščenih več oddelkov z vršitvijo izobraževalnih in kulturnih nalog in sicer so to: odsek za določanje smernic, odsek za organizacijo množice, kulturni oddelek, oddelek za kulturno povzdigo vsakdanjega življenja, oddelek za zadržne javne kuhinje in restavracije itd. Pri republikanskih teritorialnih in regionalnih zvezah obstojajo slični oddelki. Distriktne (okrožne) konzumne zadruge kakor tudi osrednje delavske zadržne organizacije imajo svoje lastne zadržne učitelje za kulturno delo v najrazličnejših oblikah, na primer za predvajanje filmov, za prodajo knjig, za radijska podajanja in množinsko propagando. K temu pridejo potem še manjše aktivne skupine članov pri vsaki zadrugi, ki prav tako pomagajo pri izvajanju izobraževalnega in propagandnega dela.

Plače za nastavljene pomožne moči se krijejo iz sklada za upravne stroške.

Leta 1931 je bil sestavljen tkzv. »kulturni sklad« iz sledečih prispevkov:

1 odstotek od prometa zadržnih jedilnic 37.5 milijonov rubljev,

1 odstotek od prometa pekarn 8.4 milijonov rubljev,

1 odstotek od prometa zadržnih industrijskih podjetij 6.4 milijonov rubljev,

1 odstotek od prometa poljedelskih podjetij 3.5 milijonov rubljev,

10 odstotkov od prebitka v letu 1929-30 — 6 milijonov rubljev,

0.7 odstotka od prometa podeželskih zadrug 44 milijonov rubljev,

0.15 odstotka od prometa zadrug v mestih 12 milijonov rubljev.

Skupaj 117.8 milijonov rubljev.

Za leto 1931 je odobren sledeči proračun:

šolanje zadržarskih delavcev 58 milijonov rubljev,

splošna obvezna izobrazba 22 milijonov rubljev,

kulturno delo med množicami 9.5 milijonov rubljev,

vzgoja otroka v šoli še neobvezni starosti kakor tudi druge ustanove za otroke 10.5 milijonov rubljev.

Skupaj 100 milijonov rubljev.

Ostalih 17.8 milijonov rubljev tvori rezervni fond za prvo četrtletje 1932.

Nadaljnji štiri milijoni rubljev bodo uporabljeni za ustanovitev šestih potovalnih kinov in radijskih naprav po vaseh v letu 1931.

Celotno kulturno in izobraževalno delo zadržnega gibanja v Sovjetski Rusiji se vrši tako v glavnem mestu kakor tudi v provinci v tesni zvezi z državnimi in javnimi organizacijami sovjetske zveze kakor tudi z ostalimi izobraževalnimi organizacijami.

Ponovno so že razpravljali o misli, da se sestavi »enotni načrt« za izobraževalno in kulturno delo pri raznih organizacijah. Po tem načrtu naj bi izvajalo akcije, kakor so n. pr. »pomladna setev«, prenočevanje lesnih delavcev, oskrbovanje delavcev v novih industrijskih obratih, več organizacij skupno, tako, da bi se v posameznostih dosegali lahko boljši uspehi.

Razne zadržne zveze Sovjetske Rusije vršijo enako kulturno delo kakor ruske zveze, samo s tem razločkom, da se poslužujejo krajevnega oz. deželnega jezika, ali pa tam, kjer živi mešano prebivalstvo, različnih jezikov in da imajo za svoje težko delo na razpolago tudi večja denarna sredstva. Gornji podatki so veljali samo za RSFSR, to je za velikorusko oz. z njo združene sovjetske republike in avtonomna ozemlja.

Socijalistično mladinsko gibanje na Švedskem je imelo sredi novembra t. l. svoj kongres v Stockholmu, katerega se je udeležilo nekaj sto delegatov in mno-

go gostov iz tujini. Kongres je pokazal, da je to mladinsko gibanje, ki je bilo ustanovljeno komaj pred desetimi leti, v zadnjih letih zelo napredovalo. Danes ima v 1106 društvih oz. krajevnih skupinah združenih 65.000 članov. Kako zna ta mladinska organizacija agitirati, vidimo iz tega, da je Zveza pridobila od zadnjega kongresa, ki se je vršil leta 1928, celih 22.000 novih članov, kar znaša več kakor 50%. Jedro zveze tvorijo mladi industrijski delavci, ki tvorijo danes 56% vsega članstva; do 40% članstva je starih od 15—20 let. Socijalistična mladinska zveza, ki tvori že velik in odločilen faktor v švedskem javnem življenju, je bila letošnjo pomlad (1931) hud boj s komunističnimi omladinci, v katerem je ostala zmagovita. Komunističnega mladinskega gibanja na Švedskem skoro ni več.

Tiskovni sklad »Svobode«. Mrgan Iv., Ljubljana Din 10, Martin Henrik, Paračin, Srbija 10, Cocej Jakob, Šmarje pri Jelšah 10, Podružnica »Svobode« v Guštanju 70, podružnica »Svobode« v Zabukovci 28, Ivan Klavs, železničar, Zalog 10, Franc Drobnič, Sl. Javornik 10, podružnica »Svobode« v Trbovljah 100, Peter Šprajc, Zabukovca 20, podružnica »Svobode« na Javorniku 50, Franjo Lipovšek, Anton Lipovšek, Jože Sitter, Jože Ažman, Jože Škrjanc, Ignac Matko, Ivan Matko, vsi steklarna, Rog. Slatina, po Din 10, skupaj 70, ter Anton Krištofek, Tržič Din 10. — Skupaj Din 398.—

Kolinska

TVORNICA

ČIKORIJE

**OKUSNA IN ZDRAVA
JE
KOLINSKA KAVA**

**„SVOBODA“ in „CANKARJEVA DRUŽBA“ se
borita z istimi sredstvi za iste cilje!**

Zato:

**Vsak zaveden „SVOBODAŠ“ mora postati
član „CANKARJEVE DRUŽBE“!**

Prijavite se pri poverjeniku ali pa pišite dopisnico družbi
(Ljubljana, poštni predal št. 290).

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon šte. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravilnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! **Cene nizke!** Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon šte. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodnejše.

V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

veže knjige, brošure, revije,
koledarje itd. po najnižji ceni

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

„SVOBODA“

Letna naročnina stane komaj Din 36.—, letno izide 12 števk z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino.

Tekmujte v nabiranju naročnikov!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodela zadruga v

Severni Ameriki.

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezen, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ **Premoženje nad 4,000.000 dolarjev.** ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill